

Стрілець  
Стівен Кінг

Темна вежа #1

Це перша книжка зі славнозвісної епопеї «Темна вежа». Серія розповідає про пригоди Роланда, який був лицарем-стрільцем у рідній країні, що її згадує із сумом. Через зраду придворного Мартена, що став коханцем його матері, Роланд має вирушити в далекі мандри. Його метою стає пошук Темної вежі, Роландові необхідно пройти по слідах чоловіка в чорному, який залишає по собі численні смерті... І ось чоловіка в чорному переможено. Чи стала Вежа ближчою хоч на крок?

Обережно! Ненормативна лексика!

Стівен Кінг

Стрілець

Темна вежа I

© Stephen King, 1982, 2003

© Nemiro Ltd, видання українською мовою, 2017

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад, 2007

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», художнє оформлення, 2017

Обережно! Ненормативна лексика!

\* \* \*

Присвячується ЕДОВІ ФЕРМАНУ, котрий ризикнув прочитати ці книжки – одну за одною

Вступ

Коли тобі дев'ятнадцять

(і ще про дещо)

Коли мені виповнилося дев'ятнадцять (в історіях, які ти збираєшся прочитати, це число має певне значення), гобіти були великими.

Під час Великого музичного фестивалю у Вудстоці у бруді на фермі Макса Язгура бебралися десь півдюжини Меррі та Піппінів, удвічі більше Фродів і незліченна кількість гіпарів Гендальфів. «Володар перснів» Дж. Р. Р. Толкіна в ті дні мав шалену популярність, і, хоча я так і не зміг потрапити на «Вудсток» (про що шкодую), по-моєму, я був наполовину гіпі, принаймні достатньо гіповим, щоб прочитати ці романи й захопитися ними. Книги «Темної вежі», як і більшість довгих історій-фентезі, написаних чоловіками та жінками мого покоління («Хроніки Томаса Ковенанта» Стівена Доналдсона, «Меч Шаннари» Тері Брукса – і це тільки два приклади), народилися під впливом Толкіна.

Але попри те, що ті книжки я прочитав у 1966 і 1967 роках, від свого писання я утримався. З якоюсь зворушливою приязню реагував я на розмах Толкінової уяви (на честюлюбність задуму розказаної ним історії), але хотів написати власну історію. Якби я почав це робити тоді, то неминуче повторив би його витвір. А це, як полюбляв говорити покійний Хитрун Дік Ніксон, було б неправильно. Завдяки панові Толкіну двадцяте століття було під саму зав'язку забезпечене всіма необхідними ельфами й магами.

1967 року я не мав жодного уявлення про те, якою буде моя історія, але це не важило. Я був на сто відсотків упевнений, що впізнаю її, коли вона проходитиме повз мене на вулиці. Мені було дев'ятнадцять, і я був гордовитий. Авжеж, я був досить зарозумілий, щоб відчутти, буцімто ще можна трохи почекаати на прихід музи й появу мого шедевра (я не сумнівався, що так і станеться). Схоже, в дев'ятнадцять років людина має право на самовпевненість – о цій порі час зазвичай іще не починає свою паскудну підривну діяльність, позбавляючи вас волосся і кидка в стрибку, як співають у популярній пісні кантрі. Та насправді час забирає значно більше. У 1966 і 67-му я цього не знав, та навіть якби знав, то мені було б начхати. Я ще міг собі уявити (ледве-ледве), як мені виповниться сорок або п'ятдесят? Ні. Шістдесят? Та ні в якому разі! Про шістдесят років не могло бути й мови. І це цілком природно, коли тобі дев'ятнадцять. Дев'ятнадцять – це такий вік, коли ти кажеш: «Дивіться, я курю тринітротолуол і п'ю динаміт, і якщо ви знаєте, що для вас добре, то геть з дороги – бо ось іде Стіві!»

Дев'ятнадцять – егоїстичний вік, пора обмежених турбот. Я був вельми амбітний і прагнув досягти вершин. І це все, що мене хвилювало. Я мав друкарську машинку, яку переносив із одного задрипаного помешкання до іншого, завжди з пакетиком марихуани в кишені і з посмішкою на обличчі. Компроміси середнього віку були далекою перспективою, образи літнього віку – за лінією горизонту. Мов головний герой тієї пісні Боба Сегера про те, що зараз вони звикають продавати вантажівки, я почувався безмежно могутнім і надзвичайно оптимістичним. У кишенях гуляв вітер, але в голові роїлися думки, котрі я хотів висловити, а душа була переповнена історіями, які я хотів розказати. Сьогодні це звучить банально, але тоді здавалося дивовижним. Я почувався дуже крутим. Понад усе на світі хотів прорвати оборону своїх читачів, здобути над ними перемогу, змусити захоплюватися і змінити їх назавжди, орудуючи тільки сюжетом, більше нічим. І я відчував, що мені під силу це зробити. Що я просто створений для цього.

Наскільки помпезно це все звучить? Сильно чи не дуже? Хай там як, я не вибачаюся. Мені було дев'ятнадцять. У моїй бороді не було ані сивої

прядки. Я мав три пари джинсів, пару чобіт, думку про те, що світ – це моя устриця, і за двадцять наступних років не сталося нічого такого, що могло б мене переконати у помилковості поглядів. А потім, десь років у тридцять дев'ять, почалися проблеми: алкоголь, наркотики, нещасний випадок на дорозі, через який у мене змінилася хода (та й не тільки). Все це я вже детально описував і тут не повторюватимуся. Крім того, вам однаковісінько, чи не так? Врешті-решт світ виставляє на вашому шляху підлого Патрульного, щоб уповільнити ваш розвиток і показати, хто тут господар. Ти, читачу, поза сумнівом, зустрічав уже свого Патрульного (або у тебе ще все попереду). Я зустрів свого і впевнений, що він іще повернеться. Бо знає мою адресу. Це неприємний хлопець, Поганий Лейтенант, запеклий ворог наркотиків, трахання, гордоців, амбіцій, гучної музики – усього, що властиво дев'ятнадцяти рокам.

Але я й досі вважаю, що то був дуже гарний вік. Може, навіть найкращий період життя. Цілу ніч можеш танцювати рок-н-рол, а коли музика стихне і з голови вивітриться пиво, ти в змозі думати. І мріяти про велике. Підлий Патрульний зрештою вкаже вам на ваше місце, і якщо почати з малого, то, коли він із вами розбереться, від вас точно не залишиться й мокрого місця. «Ще один готовий!» – вигукне він і покрокує далі з книжкою квитанцій у руці. Тож трохи (чи навіть багато) зарозумілості – не так уже й погано, хоча ваша мати, поза сумнівом, не цього вас учила. Моя так точно. «Гордия призводить до падіння, Стівене», – казала вона... а потім я з'ясував – десь у віці дев'ятнадцяти помножити на два, – що падіння неминуче. Ти падаєш сам чи тебе зіштовхують у канаву. В дев'ятнадцять у тебе можуть перевірити документи в барі й звеліти забиратися до дідька, виставити твої вибачення (і дупу, яка теж шкодує) назад на вулицю, але, бігме, ніхто не перевірить у тебе посвідчення, коли ти починаєш писати картину, вірш чи розповідати історію, і якщо ти, читачу, зараз дуже молодий, то не дозволяй старшим і (на їхню думку) ліпшим переконати тебе в протилежному. Авжеж, ти ніколи не бував у Парижі. Так, ти ніколи не бігав з биками у Памплоні. Звісно, ти молокосос, у якого лишень три роки тому почало рости волосся під пахвами – то й що з того? Якщо від самого початку ти будеш недооцінювати себе, то що станеться з тобою, коли ти подорослішаєш? Давай, уперед, і не слухай, що тобі кажуть, – ось що я думаю. Сядь і викури цю сигарету до кінця.

## II

Гадаю, письменники-романісти поділяються на дві категорії (включаючи й ту, до якої наприкінці 1970-х як новачок належав і я). Ті, хто дотримуються більш літературного, тобто «серйозного», боку цієї праці, розглядають кожну ймовірну тему у світлі такого питання: «Що означатиме написання такої історії особисто для мене?» Ті ж, чия доля (або ка, якщо вам це більше до вподоби) – писати масові романи, схильні ставити зовсім інше питання: «Що означатиме написання такої історії для інших?» «Серйозний» романіст шукає відповідей і ключів до власної особистості, «масовий» письменник – читацьку аудиторію. Обидва різновиди літераторів однаково егоїстичні. Я знав багатьох із них, тож б'юся об заклад на свій годинник.

Хай там як, здається, що навіть у дев'ятнадцять років я відносив історію Фродо і його намагання позбутися Одного Великого Персня до другої категорії. То були пригоди купки пілігримів, більшість із яких походила з Британії, на тлі обрамлення, у якому вгадувалися елементи давньоскандинавської міфології. Мені сподобалася ідея подорожі – чесно кажучи, я був од неї у захваті, – але мене геть не цікавили ні Толкінові

витривалі сільські парубки (не те щоб вони мені не подобалися, навпаки), ні лісисті скандинавські пейзажі. Якби я спробував просуватися в цьому напрямку, то мене б неминуче спіткала невдача.

Тож я чекав. На початку 1970-х мені вже було двадцять два, і в бороді почали з'являтися перші пасма сивини (гадаю, це було якось пов'язано з тим, що я викурював по дві з половиною пачки «Пел-Мела» на день). Та навіть у двадцять два роки ти можеш дозволити собі чекати. У двадцять два час іще на твоєму боці, хоча той гидкий Патрульний уже поряд і розпитує про тебе сусідів.

А тоді якось у майже порожньому кінотеатрі («Біжу» в Бангорі, штат Мен, якщо це має якесь значення) я подивився фільм режисера Серджіо Леоне. Називався він «Хороший, поганий, злий». Не минуло ще й половини стрічки, як я зрозумів, що хочу написати роман, у якому толкінівський зміст пошуків пригод і чаклунства поєднувався б із леонівським майже до абсурду величавим обрамленням вестерна. Якщо ви дивилися цей ексцентричний вестерн по телевізору, то не зрозумієте, про що йдеться, – можете голосно репетувати про незгоду, але це правда. На екрані кінотеатру через проектор із належними лінзами Panavision «Хороший, поганий, злий» виглядає епічною сагою, що може змагатися з «Бен Гуром». Зріст Клінта Іствуда сягає п'яти метрів, кожна волосина шорсткої, мов дріт, щетини на його обличчі виступає вперед, наче молоде червоне дерево. Борозни навколо рота Лі ван Кліфа глибокі, немов каньйони, а на дні кожного з них міг би бути тонкохід (дивіться книгу «Маг і кристал»). Пустельні декорації простягаються аж до орбіти планети Нептун. А дуло кожного пістолета виглядає не меншим за тунель «Голанд».

Навіть більше, ніж тло, мені потрібне було відчуття епічного, апокаліптичного простору. Те, що Леоне ні чорта не знав про географію Америки (за словами одного з персонажів, Чикаго – це десть поблизу Фенікса, штат Аризона), додало картині відчуття дивовижного зміщення у просторі. Сповнений ентузіазму (того стибу, на який, гадаю, здатна тільки молода людина), я хотів написати не просто товсту книжку, а найдовший масовий роман в історії людства. Мені це не вдалося, але я відчув, що старт непоганий. «Темна вежа», томи один – сім, справді становить одну історію, і перші чотири книги тягнуть на більш ніж дві тисячі сторінок у м'яких обкладинках. Останні три томи – це ще дві тисячі п'ятсот сторінок рукопису. Я не хочу сказати, що обсяг якось стосується якості, а просто маю на увазі, що намагався написати епічну сагу, і певною мірою це в мене вийшло. Якби ви запитали мене, звідки таке бажання, я б не зміг відповісти. Можливо, частково це пояснюється тим, що так зростають американці: будуй найвище, копай найглибше, пиши найдовше. І це почухування потилиці, коли постає питання мотивації? Здається мені, це теж частина американського життя. Врешті-решт усе закінчується тим, що ми кажемо: «На той час це здавалося не такою вже й поганою ідеєю».

### III

Ще один аспект дев'ятнадцятиліття, якщо вас це потішить: як на мене, то це вік, у якому багато хто з нас застрягає (розумом та почуттями, якщо не фізично). Роки спливають, і одного дня ти дивишся у дзеркало зі справжнісіньким збентеженням. «Чому це в мене на лиці такі зморшки? – дивуєшся ти. – Звідки це ідіотське пущце? Чорт, мені ж тільки дев'ятнадцять!» Не надто оригінальна думка, але збентеження не стає від цього меншим.

Час сріблить твою бороду, час віднімає у тебе кидок у стрибку, і все це відбувається, поки ти вважаєш – дурнику, – що він досі на твоєму боці. Логічній частині твого ества все добре відомо, але серце відмовляється в це вірити. Якщо тобі пощастить, той самий Патрульний, котрий оштрафував тебе за перевищення швидкості та надмірні розваги, піднесе тобі до носа нашатир. Щось подібне сталося й зі мною під кінець двадцятого століття. Сталося у подібі фургона «Плімут», що збив мене у придорожню канаву в моєму рідному місті.

Десь через три роки після того нещасного випадку я підписував книжки на презентації роману «Майже як б'юік» у крамниці «Бордерс» у Дерборні, штат Мічиган. Коли підійшла черга одного хлопця, він сказав, що дуже-дуже радіє, що я залишився живий. (Мене це дуже зворушує і відбиває охоту думати: «Чого ти, в біса, не здох тоді?»)

«Я був зі своїм хорошим другом, і раптом ми почули, що вас збили. Ми просто затрясли головами і почали наперебій говорити: „А як же Вежа, вона хилиться, падає, о-о-ох, блін, він уже ніколи її не закінчить!“»

Щось подібне спадало на думку й мені. Тривожна думка про те, що, збудувавши Темну вежу в колективній уяві мільйонів читачів, я, можливо, несу відповідальність за її безпеку доти, доки читачам хочеться про неї читати. Це може тривати усього лише п'ять років, а може й п'ятсот – звідки мені знати? Схоже, що у романів фентезі, як поганих, так і хороших (навіть зараз хтось десь, імовірно, почитує «Вампіра Варні» чи «Монаха»), довге життя. Роландів захист Вежі полягає в тому, щоби спробувати відвернути загрозу од Променів, які її тримають. А мені (я збагнув це після аварії) доведеться зробити це, закінчивши історію про стрільця.

Під час тривалих пауз між написанням і публікацією перших чотирьох романів серії «Темна вежа» я отримував сотні листів типу «як вам не соромно, це ви в усьому винні». У тисяча дев'ятсот дев'яносто восьмому (інакше кажучи, коли я працював, помилково вважаючи, буцімто мені досі дев'ятнадцять) надійшов лист від вісімдесятидворічної бабці: «Не хочу діяти вас своїми турботами. АЛЕ!!! Зараз дуже слаба». Бабуся повідала мені, що їй, мабуть, залишилося жити усього рік («од сили чотирнадцять місяців, у мене рак – пішли метастази»). Оскільки вона не сподівалася, що я спеціально для неї закінчу історію Роланда, то просто питала, коли моя ласка (ласка!), чи не розповім я їй, чим усе закінчиться. Від одного рядка у мене просто стислося серце (хоч і не досить сильно для того, щоби знову сісти за писання) – це була її обіцянка «не казати ні одній живій душі». За рік по тому, можливо, після нещасного випадку, внаслідок якого я опинився в лікарні, одна моя помічниця, Марша Ді Філіппо, отримала листа від чоловіка, засудженого до страти в Техасі чи Флориді, котрий хотів знати те саме: чим усе закінчиться? (Він обіцяв забрати таємницю з собою в могилу, від чого мое тіло взялося сиротами.)

Якби на те моя воля, я б дав обом цим людям те, що вони в мене просили, – стислу версію подальших пригод Роланда, але, на жаль, у мене не було такої можливості. Я просто не знав, як усе обернеться для стрільця та його друзів. Для того щоб знати це, я мусив писати. Колись я тримав у голові короткий начерк, але потім згубив. (Мабуть, він не вартий був ані шеляга.) Все, що в мене залишалося, – кілька записів («Чусіт, чусіт, чосик, щось-щось-кошик» – так написано на одному з цих аркушів, який лежить у мене на столі, поки я пишу ці рядки). Із часом, починаючи з липня дві тисячі першого, я знову почав писати. На ту мить я вже твердо знав, що мені не дев'ятнадцять і мені не оминати жодного з тілесних ушкоджень, які можуть спіткати людину. Я розумів, що мені буде шістдесят, а може, навіть сімдесят. І хотів закінчити свою історію, поки гидкий Патрульний не прийде по мене востаннє. Наміру залишитися в пам'яті людей із чимось на кшталт «Кентерберійських оповідань»[1 – «Кентерберійські

оповідання» – незакінчена збірка прозових і віршованих оповідок, написаних Джефрі Чосером у XIV столітті. (Тут і далі прим. пер., якщо не зазначено інше.)] та «Таємниці Едвіна Друда»[2 – «Таємниця Едвіна Друда» – детективний роман Чарльза Діккенса, який письменник не встиг закінчити, бо його спіткала смерть.] в мене не було.

Результат – на краще це чи на гірше – лежить перед тобою, Постійний Читачу, незалежно від того, чи ти приступаєш до першого тому, чи готуєшся почати том п'ятий. Подобається це тобі чи ні, історія Роланда вже закінчена. Сподіваюся, ти отримаєш від неї насолоду.

Що ж до мене, то я відірвався на повну катушку.

Стівен Кінг

25 січня 2003 року

## Передмова

Майже все, що автори пишуть про свої твори, – некомпетентна дурня[3 – Детально пророблений опис чинника дурні див. у книжці «Як писати книги» (On Writing), опублікованій видавництвом «Скрайбнерс» 2000 року. (Прим. авт.)]. Ось чому вам до рук ніколи не потрапляла книга під назвою «Сто великих передмов західної цивілізації» чи «Найулюбленіші передмови американців». Звісно, так казати – це упередженість з мого боку, але, написавши як мінімум п'ятдесят вступів і передмов, не кажучи вже про цілу книжку, присвячену мистецтву писати художні твори, я думаю, що маю право на таке упередження. І вважаю, що ви можете серйозно поставитися до моїх слів, коли я вам скажу, що це може бути один із тих рідкісних випадків, коли мені справді є що цінного сказати.

Кілька років тому я справив певний фурор серед своїх читачів, запропонувавши їм перероблену й розширену версію свого роману «Протистояння». Тоді я нервувався, і зрозуміло чому: з усіх моїх романів читачі завжди найбільше любили «Протистояння» (на думку найзапекліших фанатів «Протистояння», я міг би спокійно сконати у 1980-му і світ би від цього аж ніяк не постраждав).

Якщо й існує така історія, що могла б позмагатися з «Протистоянням» в уяві читачів Кінга, то, мабуть, це оповідь про Роланда Дескейна та його пошуки Темної вежі. І тут – чорт забирай! – я знову зробив те саме.

Тільки насправді я цього не робив і хочу, аби ви це знали. А ще я хочу, щоб ви знали, що ж я все-таки зробив і чому. Можливо, вас це не обходить, але для мене це дуже важливо, і тому ця передмова – виняток (сподіваюся) з кінгівського критерію дурні.

По-перше, нагадую, що рукопис «Протистояння» зазнав великих купюр, і не через редагування, а через фінанси. (До списку обмежень також додалося переплітання, але я навіть не хочу про це згадувати.) Наприкінці вісімдесятих я поновив виправлені розділи попереднього рукопису. А ще відредагував твір повністю, загалом для того, щоби визнати факт епідемії СНІДу, яка в період між першим виданням «Протистояння» і виходом у світ переробленого варіанта через вісім чи дев'ять років пережила розквіт (якщо це правильне слово). У книзі, що стала результатом цієї праці, було на сто тисяч слів більше, ніж у початковому томі.

У випадку «Стрільця» том оригіналу був тонким, а додатковий матеріал у цій версії становить усього лише тридцять п'ять сторінок, тобто приблизно дев'ять тисяч слів. Якщо ви читали «Стрільця» раніше, то знайдете тут лише дві-три повністю нові сцени. Звісно, борці за чистоту «Темної вежі» (і таких надивовижу чимало – пошукайте-но в Інтернеті) перечитають книгу знову, і більшість із них, імовірно, зробить це як із цікавістю, так і з роздратуванням. Я розумію їхні почуття, але мушу сказати, що вони хвилюють мене менше, ніж читачі, що ніколи раніше не зустрічалися із Роландом та його ка-тет[4 – Пов'язані долею. (Прим. авт.)].

Попри існування палких прихильників, історія Вежі менш відома серед моїх читачів, ніж «Протистояння». Інколи на літературних читаннях я прошу присутніх підняти руки, якщо вони читали один чи декілька моїх романів. Оскільки вони взагалі завдали собі клопоту прийти (часом для цього доводиться наймати няньку й заливати бензин у бак старого седана, що в обох випадках спричиняє додаткові труднощі й витрати), не дивно, що більшість із них піднімають руки. Тоді я прошу їх не опускати руки, якщо вони читали один або більше романів із циклу «Темна вежа». І щойно це прозвучить, як принаймні половина зали обов'язково опускає руки. Напрошується один висновок: незважаючи на те що я витратив цілу купу часу, протягом тридцяти трьох років (із 1970 до 2003-го) пишучи ці книжки, порівняно мало людей їх читали. Але ті, хто читав, фанатіють від них, утім, як і я сам – у будь-якому разі, досить сильно люблю, бо ніколи не зміг би допустити, аби Роланд потрапив у вигнання – жалюгідний притулок для нереалізованих персонажів (згадайте Чосерових пілігримів на шляху до Кентербері або людей із незакінченого останнього роману Чарльза Діккенса, «Таємниця Едвіна Друда»).

Гадаю, я завжди припускав (десь глибоко в підсвідомості, бо не можу пригадати, щоб думав про це свідомо), що в мене буде час завершити роботу, що, мабуть, Господь у призначений час навіть надішле мені телеграму-співуна: «Тра-та-та-та, тра-та-жу, / До роботи, Стівене, / Закінчуй вже Вежу». І щось таке сталося насправді, я знову став до роботи, тільки спонукала мене не співуча телеграма, а вкрай близький контакт із міні-фургоном «Плімут». Якби автомобіль, що збив мене того дня, виявився трохи більшим чи удар – точнішим, то був би шанс для плакальників, «будь ласка, не треба квітів, родина Кінтів дякує вам за співчуття». І Роландові пошуки пригод навіки залишилися б незавершеними, принаймні в моєму виконанні.

Хай там як, 2001 року (на цей час я вже трохи почав оклигувати) я вирішив, що настав час закінчити історію Роланда. І, відклавши все інше вбік, з головою поринув у роботу над останніми трьома книжками. Та, як завше, робив це не так для читачів, які вимагали книжок, як для себе самого.

І хоч останні два томи ще чекають на виправлення, поки я пишу ці рядки взимку 2003-го, самі книжки були закінчені минулого літа. У проміжку між роботою редакторів над п'ятим («Вовки Кальї») та шостим («Пісня Сюзанни») томами я вирішив, що час повернутися до початку і взятися до остаточного редагування всього циклу. Чому так? Бо ці сім томів насправді ніколи не були окремими історіями, а становили розділи одного довгого роману під назвою «Темна вежа» і початок не був узгоджений із кінцем.

Мій спосіб переробки за багато років не зазнав особливих змін. Я знаю, що є письменники, які роблять це в процесі написання, але мій метод критики завжди полягав у тому, щоб зануритися в сюжет, і просуватися якнайшвидше, стежачи за тим, щоб лезо висловлювання завжди залишалося якомога гострішим (для цього ним треба весь час користуватися), і намагатися випередити найпідступнішого ворога романіста – сумнів. Коли озираєшся назад, постає надто багато питань. Наскільки достовірні мої персонажі?

Наскільки цікава ця історія? Справді-бо, вона гарна? Комусь вона буде потрібною? А мені самому вона потрібна?

Коли перша, чорнова версія роману готова, я відкладаю її такою, як є, щоби визріла. Через деякий час – за півроку, рік чи два роки (насправді це не має значення) – я можу до неї повернутися з холоднокрівнішим підходом (але так само з любов'ю) і вже тоді починати редагувати. Кожна книга циклу Вежі перероблювалася як окремий твір, я ніколи не сприймав свою працю як ціле, поки не закінчив том сьомий – «Темну вежу».

Переглянувши перший том, який ви зараз тримаєте в руках, я зрозумів три прості істини. По-перше, «Стрільця» написала дуже молода людина і в ньому є всі проблеми, притаманні книгам дуже молодих людей. По-друге, він ряснів купою помилок і невдалих місць, особливо у світлі наступних томів[5 – Гадаю, тут можна навести один дуже красномовний приклад. У попередньому виданні «Стрільця» Фарсон – назва містечка. У подальших томах це слово чомусь стало прізвиськом людини: повстанця Джона Фарсона, який спланував падіння Гілеада, міста-держави, де Роланд провів дитинство. (Прим. авт.)]. По-третє, «Стрілець» навіть звучав не так, як наступні книги, – чесно кажучи, його було досить важко читати. Надто часто я ловив себе на тому, що вибачаюся за це і кажу людям: трохи терпіння, й історія зазвучить на повну силу у «Крізь час», от побачите.

В одному місці «Стрільця» Роланд описується як людина, що в номерах готелів завжди вирівнює картини, які висять криво. Я й сам такий, і певною мірою саме в цьому й полягає сенс переписування: вирівняти картини, почистити порохотягом підлогу, до блиску вишарувати унітази. В ході цього редагування я виконав чимало господарської роботи й мав шанс зробити те, що будь-який автор хоче зробити зі своїм твором, коли той закінчений, але ще потребує остаточного шліфування й полірування, для того щоби навести у ньому лад. Щойно ви дізнаєтесь, чим усе закінчиться, як у вас виникає обов'язок перед потенційним читачем – і перед самим собою – повернутися назад і привести все до ладу. Саме це я й спробував зараз зробити, звісно, дбаючи про те, аби жодне доповнення, жодна зміна не видали таємниць останніх трьох романів циклу, таємниць, які я у певних випадках терпляче приховував протягом тридцяти років.

Перш ніж закінчити свою передмову, мушу сказати кілька слів про молодого чоловіка, який наважився написати цю книгу. Той юнак відвідував забагато семінарів з літературної творчості і надто призвичаївся до ідей, які ці семінари пропагували: письменник пише для інших, а не для себе; мова важливіша, ніж сюжет; невизначеність краща за простоту і зрозумілість, бо вони зазвичай є ознакою недалекого письменника-букваліста. В результаті я геть не здивувався тому, що в дебютній появі Роланда побачив величезну претензію (не кажучи вже про тисячі нікому не потрібних прислівників). Я викинув стільки порожньої балаканини, скільки зміг, і не шкодую про жоден вирізаний шматок. У інших місцях (ними неодмінно виявлялися фрагменти, у яких мене захоплював сюжет і спокуса забути ідеї, запозичені з письменницького семінару, була надто великою) я мав змогу залишити письмо таким, яким воно є, якщо не брати до уваги звичайних правок, які робить кожен автор. Як я вже зазначав у іншому контексті, тільки у Господа Бога все виходить з першого разу.

Хай там як, я не хочу цензурувати чи істотно змінювати хід сюжету цієї книги. Попри всі вади, у ньому є якийсь особливий шарм (так мені здається). Змінити його надто глобально означало б відцуратися од людини, яка першою писала про стрільця наприкінці весни та на початку літа 1970-го року, а цього я робити не хотів.

Що мені насправді хотілося зробити (по можливості, перед тим як вийдуть останні томи серії), так це запропонувати новачкам оповіді про Вежу, а

разом з ними – і давнім читачам, які схотіли б освіжити спогади, – зрозуміліший початок і зробити так, щоб знайомство зі світом Роланда відбулося трохи легше. А ще я хотів, щоб у них була книга, у якій майбутні події передвіщаються краще. Сподіваюся, мені це вдалося. І якщо ви один із тих, хто ще ніколи не відвідував магічного світу, через який пересуваються Роланд та його друзі, маю надію, що ви дістанете насолоду від див, на котрі там натрапите. Найбільше мені хотілося розповісти казку про дива. І якщо вас бодай трохи зачарує аура Темної вежі, я вважатиму свою працю, яка почалася в 1970-му й закінчилася переважно в 2003-му, завершеною. Проте саме Роланд першим укаже на те, що такий проміжок часу насправді важить дуже мало. І взагалі, коли хтось вирушає на пошуки Темної вежі, час втрачає будь-який сенс.

6 лютого 2003 року

Стрілець

Камінь, листок, незнайдені двері; про камінь, про листок, про двері. І про всі забуті обличчя.

Оголені й самотні приходимо ми у вигнання. У темному лоні нашої матері не знаємо ми її обличчя; з-за ґрат її плоті виходимо ми у невиразну глуху в'язницю світу. Хто з нас знав свого брата? Хто з нас зазірав у серце батькові? Хто з нас не ув'язнений навіки? Хто з нас не лишається навіки чужим і самотнім?

...О втрачений і вітром оплаканий привиде, повернися, повернися.

Томас Вулф. Поглянь на свій дім, янголе

Розділ I

Стрілець

I

Пустелею тікав чоловік у чорному – його переслідував стрілець.

Безмежна пустеля – апофеоз усіх пустель, – здавалось, існувала під небесним склепінням вічно й простиралася в усі боки до самого горизонту.

Вона була сліпучо-білою, безводною й без будь-яких характерних особливостей ландшафту, за винятком розпливчастих, ледь помітних обрисів гір, що бовваніли на горизонті, та чортового зілля, яке спричиняє солодкі сновидіння, кошмари та смерть. Вряди-годи траплявся надгробний камінь, що слугував дороговказом, бо занесена піском стежка, яка перетинала тверду кірку солончаку, колись була трактом для дилижансів та возів. Відтоді світ зрушив із місця. Спорожнів.

На якусь коротку мить стрілець відчув запаморочення, ніби втратив орієнтацію. Світ здався ефемерним і якимось прозорим. Це відчуття минулося, і стрілець рушив далі, як і світ із неродючим ґрунтом, поверхнею якого він прямував. Він незворушно долав милю за милею, не поспішаючи й ніде не затримуючись. Навколо попереку, наче роздута сосиска, хилитався шкіряний бурдюк із водою. Майже повний. Багаторічне самовдосконалення у кхефі дозволило стрільцеві досягти п'ятого рівня. Якби він був праведником манні, то навіть не відчував би зараз спраги, а тільки з холодною відстороненістю спостерігав би за тим, як організм втрачає воду, зволожуючи тріщини й темні внутрішні порожнини лише тоді, коли здоровий глузд велів йому це зробити. Та він не сповідував релігію манні, як і не був послідовником Людини Ісуса, і зовсім не вважав себе праведником. Він звичайнісінький пілігрим, який лише одне може сказати напевно: його мучить спрага. Проте, попри це, у нього не було особливого бажання пити. Якимось незбагненим чином це давало йому втіху. Саме це потрібно було країні, країна відчувала спрагу. Він прожив довге життя і мусив пристосовуватися, інакше став би нічим.

Під бурдюком – револьвери, ретельно достосовані до рук стрільця. До кожного була прикріплена пластина, бо ж дісталися вони йому в спадок від батька, у якого була менша вага, та й на зріст він був не таким високим, як його син. Два ремені схрещені над стегнами. Кобури промаслені так глибоко, що не розтріскаються навіть під цим нещадним сонцем. Рукоятки револьверів – із сандалового дерева, жовті, ретельно відполіровані. Нещільно прилягаючи до стегон, кобури погойдувалися на стрічках із сиром'ятної шкіри в такт ході. Від них фарба і тканина на боках джинсів майже стерлися, залишивши по собі дуги, схожі на посмішки. Від мідних гільз патронів у патронташі в різні боки розходилися геліографічні відблиски сонця. Патронів уже було менше. Ледь чутно потріскувала шкіра на кобурі.

Комір безбарвної, ніби дощ чи пил, сорочки був відкритий на шиї, у пробитих вручну дірках вільно погойдувався сиром'ятний шнурок. Капельюха не було. І ріжка, який стрілець колись носив із собою, теж уже багато років не було, того ріжка, що перед смертю випав із руки друга. Він тужив за ними обома.

Ставши біля пологого насипу дюни (хоча піску тут не було – пустелю вкривав твердий сланець, і навіть поривчасті вітри, що дули після настання темряви, не здіймали нічого, крім надокучливої шорсткої куряви, схожої на порошок для чищення), він побачив розкидані залишки крихітного вогнища з підвітряного боку, там, де промені сонця зникають першими. Стрільця повсякчас тішило, коли він укотре вже натрапляв на такі другорядні прикмети, що знову й знову підтверджували ймовірну людську природу чоловіка в чорному. Губи на розритому віспою, облупленому від сонця обличчі (тому, що від нього залишилося) розтягнулися в подібі моторошної кривої посмішки.

Авжеж, переслідований палив чортове зілля – єдине, що могло зайнятися у цій пустелі. Воно давало рівний елеїний вогонь і горіло повільно. Поселяни прикордоння розповідали, що демони живуть навіть у полум'ї. Зілля палили, але уникали дивитися на вогонь. Говорили, що демони

заворожують, заманюють і затачують того, хто дивиться, у вогнище. І його там побачить дурень, який зазірне туди наступним.

Під рукою стрільця спалене зілля, викладене у формі знайомої ідеограми, розсипалося на сірий порошок, і знак утратив смисл. У попелі, крім обвугленого шматка бекону, не було нічого, і він, не задумуючись, з'їв його. Так було завжди. Ось уже два місяці стрілець переслідував чоловіка в чорному пустелю, цим нескінченним, до болю одноманітним очищувальним простором, і йому потрібні були інші сліди, а не гігієнічно-стерильні ідеограми багать, які розкладав чоловік у чорному. Жодної банки, пляшки чи бурдюка (сам стрілець, наче змія шкіру, скинув дорогою чотири такі мішки). Екскрементів він теж не знайшов і припустив, що чоловік у чорному їх закопував.

Можливо, вогнища були символами, кожен із яких відповідав одній великій літері в посланні. «Тримайся подалі, напарнику», – могло промовляти воно. Або «Кінець уже не за горами», чи навіть «Впіймай мене, якщо зможеш». Байдуже, про що вони повідомляли чи не повідомляли. Його не цікавили послання (навіть якщо то були саме вони). Ці рештки холодні, як і всі інші, – ось що важить. І все ж він наблизився. Знав, що вже перебуває ближче, але не знав, звідки йому це відомо. Якимось нюхом, можливо, довідався. Та це також не мало значення. Він ітиме, поки не станеться якась зміна, та навіть якщо нічого не зміниться, він усе одно піде далі. Як на те Божа воля, то вода буде навіть у пустелі – казали старі. На все воля Божа. Стрілець підвівся й обтрусив попіл із рук.

Інших слідів нема. Навіть якщо на твердій породі й могли залишитися якісь незначні рештки, їх, ясна річ, уже давно підхопив і забрав із собою гострий, наче бритва, вітер. Немає людських фекалій, немає викинутого сміття й жодних ознак того, де їх могли закопати. Нічого. Тільки ці охололі багаття вздовж древнього шляху, що веде на південний схід, і невтомний далекомір у голові стрільця. Хоча, звісно, було щось інше: стрільця притягувало на південний схід не просте відчуття напрямку. І навіть не сила магнетизму.

Присівши, він дозволив собі відпити з бурдюка. Згадав про миттєве запаморочення, яке пережив раніше, вдень: було таке відчуття, наче зв'язок зі світом обірвався, і він не знав, що воно могло означати. Чому це запаморочення викликало в пам'яті згадку про загублений ріг і смерть останнього з його старих друзів, якого він давно втратив на Єрихонському пагорбі? Та з ним досі залишалися револьвери – батькові револьвери, – і жодного сумніву в тому, що вони важливіші за ріг... ба навіть за друзів.

Чи ж не правда?

Це питання сповнило його якимось дивним, тривожним відчуттям неспокою, але оскільки іншої відповіді, крім украй очевидної, не було, стрілець вирішив відкласти його на потім. Окинувши поглядом пустелю, він подивився на сонце, яке вже хилилося до дальнього краю неба, що був не зовсім на заході (і це непокоїло). Він підвівся, зняв із пояса рукавички з сиром'ятної шкіри й заходився рвати чортове зілля, аби розкласти багаття на попелищі, яке залишив по собі чоловік у чорному. Ця гірка іронія, як і спрага, здалася стрільцеві дуже привабливою.

Тільки тоді, коли від дня залишилися лиш скороминуще тепло і злорадна помаранчева лінія-усмішка на монотонному горизонті, стрілець дістав із сумки кремій і кресало. Він сидів, поклавши свої гунна[6 – Пожитки.] на коліна, і невпинно дивився на південний схід, у напрямку лінії гір. Він не сподівався побачити ні тонку цівку диму від нового вогнища, ні помаранчевий відблиск полум'я, але все одно спостерігав, бо без спостереження не обійтися. До того ж воно давало якусь гіркотну втіху.

«Ти не побачиш того, що не шукаєш, шмаркачу, – сказав би Корт. – Ну ж бо, скористайся даром, яким наділили тебе боги».

Але там не було нічого. Він був близько, відносно близько. Та недостатньо близько для того, щоби побачити дим у присмерку чи помаранчевий відблиск багаття.

Приклавши кремінь до кресала, стрілець висік іскру на сухе пошматоване зілля, бурмочучи при цьому стародавні та всевладні слова, позбавлені будь-якого сенсу: «Іскро в п'яті, а мій владика де? Себе я зраджу? Чи зостануся собою? Вогонь нехай на землю табору прийде». Дивовижно, але деякі слова й звички з далекого дитинства падали на узбіччя й залишалися позаду, а деякі міцно чіплялися за життя, з плином часу переростаючи в дедалі важчу ношу.

Він ліг, захистившись од вітру своїм невеличким щитом, щоби дим, який викликає марення, відносило в пустелю. Напря́м вітру був незмінним, тільки шерстяні очіски вряди-годи оберталися по колу.

Зорі над головою, теж незмінні, не мерехтіли. Мільйони світил і світів. Приголомшливі сузір'я, холодний тон усіх спектральних кольорів. На його очах фіолетовий колір неба потьмянів, поступившись місцем чорному, як смола. Під Старою Матір'ю з'явився метеорит, накреслив коротку видовищну дугу і, блимнувши, згас. Полум'я відкидало чудернацькі тіні, поки чортове зілля, повільно згоряючи, набувало нових обрисів – не ідеограми, а звичайного хреста, що викликав якесь тривожне відчуття страху своєю значущою очевидністю. Викладаючи свій хмиз, стрілець думав не про красу, а про користь, і це відбилося в його формі. Вона свідчила про чорне й біле. Вона свідчила про людину, яка вирівнює погані картини, що криво висять у дивних номерах готелів. Багаття горіло повільно, і полум'я було рівномірним, а в його розжареній серцевині танцювали примари. Стрілець цього не бачив. Поки він спав, два малюнки – мистецтво й ремесло – сплавилися в один. Завивав вітер, ця відьма, в череві якої засів рак. Час від часу капризний низхідний потік повітря здіймав вихор диму, жбурляючи його стрільцеві в обличчя, і той вдихав. Від цього нагромаджувалися сновидіння, так само як із якогось маленького подразника в мушлі може з часом вирости перлина. Іноді стрілець стогнав разом із вітром. Зірки дивилися на це згори так само байдуже, як споглядали вони війни, розп'яття, воскресіння. Йому б це теж сподобалося.

## II

Він зійшов униз із останнього передгір'я, ведучи з собою мула, очі якого від спеки вже потьмяніли й повилазили з орбіт. Три тижні тому він проминув останнє містечко, і відтоді йому супутниками були сам лише спорожнілий тракт для диліжансів та зрідка – скупчення землянок поселення прикордоння. Земляні помешкання занепали, залишилися лише поодинокі хатини, у яких жили здебільшого прокажені й божевільні. Божевільних він вважав кращою компанією. Один із них вручив йому лісовий компас із іржостійкої сталі й попросив передати його Ісусові. Стрілець прийняв його з усією належною серйозністю й пообіцяв, що як побачить Його, то неодмінно віддасть компас. Він не думав, що це станеться, але все могло бути. Одного разу він уздрів тахіна – то був чоловік із головою крука, – але, зачувши його привітання, незаконнонароджена істота сахнулася і втекла, викаркуючи щось подібне до слів, можливо, навіть прокльони.

Відтоді як позаду залишилася остання хатина, минуло п'ять днів, і він почав підозрювати, що більше вже на його шляху нічого не стрінеться, аж раптом, зійшовши на вершину останнього вивіреного схилу, побачив знайомі обриси обкладеного дерном провислого даху.

Поселянин (навдивовижу молодий чоловік зі сплутаною кучмою волосся червонуватого кольору, що доходило йому майже до пояса), віддавшись пориву, заповзято пропоялював клопоть землі, засаджений чахлою кукурудзою. Мул хрипло заревів, і це привернуло увагу поселянина. Він підвів голову, і наступної миті лютий погляд його блакитних очей, ніби в мішень, втупився у стрільця. Поселянин був неозброєний – стрілець не помітив у нього ні стріли, ні палиці. Різко піднявши обидві руки, він похапцем привітав незнайомця, знову зігнувся в три погібелі й заходився енергійно полоти ряд кукурудзи, висаджений найближче до стіни землянки, перекидаючи через плече чортове зілля й жалюгідні кукурудзяні пагінці, що іноді потрапляли під руку. Його чуприну куйовдив вітер, який зараз дув просто з пустелі. Від вітру не було ніякого захисту.

Стрілець повільно спустився схилом, ведучи мула, на спині якого булькотіли бурдюки з водою. Зупинившись на краю кукурудзяної ділянки, що мала неживий вигляд, він зробив ковток із одного бурдюка, аби виділилася слина, і сплюнув на сухий ґрунт.

– Доброго тобі врожаю.

– І тобі теж, – відповів поселянин і випростався. Чутно було, як у його спині затріщали суглоби. У погляді, яким він окинув стрільця, не було страху. Відкритий клаптик шкіри на обличчі, що прозирає між бородою й чуприною, схоже, не зачепило гниття, а очі, хоч і трохи дикі, здавалися нормальними. – Довгих днів і приємних ночей тобі, незнайомцю.

– І тобі того самого, тільки вдвічі більше.

– А це вже навряд, – відповів поселянин і уривчасто реготнув. – У мене нема нічого, крім кукурудзи й бобів. Кукурудза дармова, а от за боби тре' шось давати. Їх іноді приносить чоловік. Надовго не лишається. – Поселянин коротко розсміявся. – Боїться привидів. І людиноптаха.

– Я його бачив. Людиноптаха, тобто. Він утік од мене.

– Так, він заблукав. Каже, що шукає місце Алгул-Сьенто, тільки іноді називає його Блакитним Раєм чи Раєм, не доберу яким. Ти про таке чув?

Стрілець похитав головою.

– Ну... він не кусається й ні на що не сподівається, то й ну його в дупу. Ти є живий чи ти є мертвий?

– Живий, – відповів стрілець. – Ти говориш зовсім як манні.

– Я трохи пробув із ними, але то було не життя для мене. Вони занадто балакучі й завжди шукають щілини у світі.

І це правда, подумав стрілець. Народ манні завжди в дорозі.

Деякий час вони мовчки споглядали один одного, а потім поселянин простягнув руку:

– Я Браун.

Стрілець відповів потиском і назвався сам. Цієї миті охлялий крук, що сидів на верхівці низького даху, обкладеного дерном, каркнув. Поселянин показав на нього швидким жестом руки:

- Це Золтан.

Зачувши своє ім'я, крук іще раз каркнув і злетів до Брауна. Сів на голові поселянина й зручно вмотився там, запустивши кігті в розкошаний чуб.

- Трахати тебе, - виразно прокаркав крук. - Тебе й коняку, на котрій ти приїхав.

Стрілець приязно кивнув.

- Боби, боби, музичний фрукт, - натхненно проспівав крук речитативом. - Їси-іси, а з дупи звук.

- Ти його цього вчиш?

- Гадаю, це все, що він хоче знати, - відповів Браун. - Якось я пробував навчити його «Отче наш». - Його погляд помандрував десь за хатину, до безбарвної сланцевої пустелі, і на мить там затримався. - Та, схоже, «Отче наш» не для цього краю. Ти стрілець, чи не так?

- Так. - Він присів навпочіпки й витяг тютюн. Золтан спікірував з голови Брауна й сів, тріпочучи крильми, на плече стрільця.

- Я думав, вас уже не залишилося.

- Тепер бачиш, що це не так, правда ж?

- Ти прийшов із Внутрішнього Світу?

- Давно це було, - погодився стрілець.

- Там щось лишилося?

На це стрілець не відповів, але вираз його обличчя промовляв: цю тему краще не зачіпати.

- Переслідуєш того, іншого, так?

- Точно. - І вслід за цим пролунало неминуче питання: - Давно він тут пройшов?

Браун знизав плечима.

- Не знаю. Тут із часом щось дивне коїться. Як і з відстанню та напрямком. Понад два тижні тому. Менш ніж два місяці. Відтоді як він тут проходив, чоловік із бобами навідував мене двічі. По-моєму, шість тижнів минуло. Але я можу й помилятися.

- Їси-іси, а з дупи звук, - сказав Золтан.

- Він робив тут привал? - спитав стрілець.

Браун кивнув.

- Залишався на вечерю, так само як і ти, гадаю, залишишся. Трохи з ним покалякали.

Стрілець різко підвівся, і птах, невдоволено каркаючи, знявся з його плеча на дах. Дивне, трепетне заповзяття охопило стрільця.

- Що він казав?

Браун здивовано підвів брови.

- Він був не надто балакучим. Питав, чи бувають тут дощі, коли я тут з'явився, чи поховав свою дружину. Питав, чи вона була манні, і я сказав «так», бо схоже, що він це вже знав. Говорив переважно я, а для мене це не надто звично. - Він зробив паузу, яку порушувало тільки гучне зітхання вітру. - Він чаклун, правда?

- І не тільки.

Браун повільно кивнув.

- Я так і знав. Він витяг із рукава кролика, вже оббілованого й готового відправитися в казанок. А ти теж?

- Хто, чаклун? - Стрілець розсміявся. - Ні, я просто людина.

- Тобі ніколи його не наздогнати.

- Я наздожену його.

Їхні погляди зустрілися, і раптом між ними виникло глибоке взаєморозуміння, що поєднало обох: поселянина на його сухому, мов пух, клапті землі та стрільця на твердій кірці, що становила єдине ціле з пустелею. Стрілець потягнувся по кремінь.

- Тримай. - Браун витяг сірника із сірчаною голівкою й запалив його об свій брудний ніготь.

Стрілець підніс кінчик цигарки до вогника й затягнувся.

- Дякую.

- Мабуть, тобі треба наповнити бурдюки, - сказав поселянин, відвертаючись. - Криниця під навісом ззаду. Піду приготую обід.

Жваво переступаючи через ряди кукурудзи, стрілець зайшов за хатину. Джерело було на дні викопаного вручну колодязя, обкладеного камінням, щоб не осипалася крихка земля. Спускаючись хиткою драбиною, стрілець відзначив про себе, що робота над камінною кладкою, певне, тривала років зо два: перенесення каміння, вибирання землі, обкладання. Вода була чиста, але текла повільно, тож наповнювати бурдюки довелося довго. Коли другий бурдюк був майже наповнений, на край колодязя сів Золтан.

- Трахати тебе. Тебе й коняку, на котрій ти приїхав, - повідомив птах.

Від несподіванки стрілець здригнувся й подивився вгору. Глибина шахти колодязя сягала п'ятнадцяти футів, і Браун легко міг скинути в неї камінь, розбити йому голову й забрати все, що в нього було. Божевільний чи гнилий так би не вчинили, але Браун не належав ні до тих, ні до інших. Але Браун йому сподобався, тож він викинув цю думку з голови й наповнив бурдюк водою до кінця, бо на те воля Бога. Усе інше, на що була воля Бога, було справою ка, а не його турботою.

Переступивши поріг хатини й спустившись сходами, що вели вниз (підлога халупи була нижче рівня землі, щоб нічна прохолода проникала всередину й

затримувалася), він побачив, як Браун вирізаною з твердої деревини грубою лопаткою засовує кукурудзяні кияхи в гарячу золу невеличкого багаття. На протилежних краях розстеленої ковдри сірувато-коричневого кольору стояли дві пощерблені тарілки. У казанку над вогнищем починала закипати вода для бобів.

- За воду я також заплачу.

Не підводячи голови, Браун сказав:

- Вода - це дар від Господа, думаю, ти це знаєш. Боби приносить Татусь Док.

Стрілець розсміявся і всівся, спершись спиною на грубу стінку, склав руки й заплющив очі. Невдовзі ніздрі йому почав лоскотати запах смаженої кукурудзи. Пролунав звук, наче пересипають камінці: це Браун висипав у казанок сухі боби із паперового пакетика. Стук-стук-стук час від часу - невгамовний Золтан мірить кроками дах. Стрілець почувався виснаженим. Відколи він залишив позаду останнє на своєму шляху містечко Талл і весь той жах, що там стався, і потрапив сюди, він перебував у дорозі по шістнадцять, а часом навіть вісімнадцять годин на добу. І останні дванадцять днів ішов пішки, бо мул уже майже видихався й залишався живим тільки тому, що звик. Колись стрілець знав хлопця на ймення Шимі, у якого був мул. Шимі вже немає, нікого немає, залишилися тільки двоє: він і чоловік у чорному. До нього доходили чутки про інші землі, що лежать за межами цього краю, землі, що потопають у зелені Серединного Світу, але в це важко вірилося. У цій пустелі зелень здавалася дитячою вигадкою.

Стук-стук-стук.

Два тижні, сказав Браун, або навіть усі шість. Не має значення. У Таллі були календарі, й там пам'ятали чоловіка в чорному, бо, проходячи через містечко, він зцілив одного старого. Звичайного собі старого, що помер від зілля. Старого тридцяти п'яти років від народження. І якщо Браун не помилявся, відтоді стрілець значно скоротив відстань, що розділяла їх із чоловіком у чорному. Але далі була пустеля. І пустеля могла перетворитися на пекло.

Стук-стук-стук...

Позич мені крила, пташко. Я випростаю їх, і мене підхопить потік вітру.

Він спав.

### III

Браун розбудив його за годину. Вже стемніло. Єдиним джерелом світла був тьмяний блиск темно-червоних жаринок, згорнутих у купку.

- Твій мул здох, - сказав Браун. - Співчуваю. Обід готовий.

- Як?

Браун здвигнув плечима.

- Спикся й зварився, як іще? Харчами перебираєш?

– Ні, я про мула.

– Просто відкинув копита. Схоже, то був старий мул. – І з нотками вибачення: – Золтан виклював очі.

– Ох. – Цього можна було чекати. – Та нічого.

Коли вони сіли до ковдри, що слугувала столом, Браун здивував його вкотре, промовивши коротку молитву: попросив дощу, здоров'я і духовного зростання.

– Ти віриш у загробне життя? – спитав стрілець, коли Браун клав йому на тарілку три качани гарячої кукурудзи.

Браун кивнув.

– По-моєму, це якраз воно.

#### IV

Боби були, як кулі, кукурудзу не вгризти. Надворі, гуляючи навколо піддашка, що був на рівні землі, зітхав і завивав господар-вітер. Стрілець їв швидко, жадібно, запиваючи їжу водою, вихлебтав чотири чашки. Посеред вечері за дверима раптом пролунав стукіт, схожий на кулеметну чергу. Браун підвівся і впустив Золтана. Птах перелетів через кімнату й набурмосено всівся в кутку.

– Музичний фрукт, – пробурмотів він.

– Тобі ніколи не хотілося скуштувати його? – спитав стрілець.

Поселянин розреготався.

– У балакучих тварюк, мабуть, жорстке м'ясо. Птахи, пухнастики-шалапути, людські боби. Певне, їх важко жувати.

Після вечері стрілець запропонував Браунові свого тютюну. Той із задоволенням узяв.

«Зараз, – подумав стрілець, – почнуться розпитування».

Але Браун не ставив питань. Він курих тютюн, що багато років тому був вирощений у Гарлені, і дивився на жаринки вогнища, що догоряли. У хижці вже стало помітно холодніше.

– І не введи нас у випробування, – зненацька пророчим тоном сказав Золтан.

Стрілець підскочив, наче в нього вистрілили. Раптом його охопила впевненість у тому, що все це ілюзія, навіяна йому чаклунством чоловіка в чорному, котрий якимось абсурдним способом, що спантеличував, користуючись символами, намагався йому щось повідомити.

– Ти знаєш, де Талл? – раптом спитав він.

Браун кивнув.

– Я проходив через нього, коли пробирався сюди. Одного разу ходив туди, аби продати кукурудзу й пропустити чарчину віскі. Того року був дощ. Падав, може, хвилин п'ятнадцять. Земля наче відкрилася й поглинула його. А за годину була така сама біла й суха, як завше. Але кукурудза. Господи! Росла на очах. Це було не так уже й погано. Але її можна було почути, наче від дощу в неї з'явився рот. Не надто щасливі були звуки. Вона ніби зітхала й стогнала, витикаючись із-під землі. – Він зробив паузу. – У мене була зайва, тому я взяв і продав її. Татусь Док сказав, що сам може продати, але він би мене точно надував. Тому я пішов сам.

– Тобі не сподобалося те місто?

– Ні.

– Мене там ледь не вбили, – зізнався стрілець.

– Та невже?

– Б'юся об заклад на свій годинник. А ще я вбив людину, котрої торкнулася рука Бога, – продовжив стрілець. – Тільки то був не Бог. То був чоловік, що тримає у рукаві кролика. Чоловік у чорному.

– Він влаштував тобі засідку.

– Твоя правда.

Вони дивилися один на одного в сутінках. Мить балансувала на обертонах завершеності.

Зараз точно почнеться розпитування.

Проте в Брауна досі не було питань. Його цигарка догоріла, від неї лишився тільки недопалок, що димів, але коли стрілець поплескав по своєму капшукові, поселанин заперечно похитав головою.

Золтан неспокійно посовався, хотів був щось сказати, але передумав.

– Думаю, чи не розповісти тобі про той випадок? – спитав стрілець. – Зазвичай з мене не надто добрий оповідач, але...

– Бува, розповіси – і легшає на душі. Я послухаю.

Стрілець добирав слів, якими можна було б почати, і не знайшов.

– Мені треба відлвити, – сказав він.

Браун кивнув.

– Відлий у кукурудзу, будь ласка.

– Авжеж.

Він піднявся східцями і вийшов у темряву. Над головою яскраво сяяли зірки. Дув поривчастий вітер. Стрілець спрямував струмисько сечі на суху, як пух, грядку кукурудзи й почав її поливати аркоподібними рухами. Його сюди привів чоловік у чорному. Цілком імовірно, що Браун і є той самий чоловік. Він міг бути...

Стрілець одігнав від себе ці непотрібні й тривожні думки якнайдалі. Єдина непередбачувана обставина, яку він не навчився долати, – імовірність того, що його спіткало божевілля. Він пішов назад у хатину.

– Уже розібрався, зачаклований я чи ні? – весело поцікавився Браун.

Стрілець застиг на крихітній площадці мов укопаний. Потім повільно опустився й сів.

– Це спадало мені на думку. То ти зачаклований?

– Навіть якщо й так, мені це не відомо.

Користі з такої відповіді було – як кіт наплакав, але стрілець вирішив облишити цю тему.

– Я почав розповідати тобі про Талл.

– То як, росте містечко?

– Воно мертве. Я вбив його, – сказав стрілець і задумався, чи не додати таке: «А зараз уб'ю тебе, хоча б тому, що мені не хочеться спати з одним розплющеним оком». Але невже він докотився до такого? Якщо так, навіщо взагалі продовжувати свій шлях? Навіщо, коли він перетворився на те, що сам переслідує?

– Мені від тебе нічого не треба, стрільцю, єдине, що я хочу, – бути тут, коли ти підеш далі. Я не благатиму тебе залишити мені життя, але це зовсім не означає, що воно мені вже не потрібне, бодай на деякий час.

Стрілець заплющив очі. У голові роїлися думки.

– Скажи мені, хто ти такий, – хрипко промовив він.

– Просто людина. Яка не бажає тобі зла. І я досі хочу слухати, якщо ти маєш бажання говорити.

На це стрілець не відповів.

– Гадаю, ти почуватимешся ніяково, якщо я тебе не попрошу, – сказав Браун, – тож я прошу. Будь ласка, розкажи мені про Талл.

Стрілець здивовано відзначив, що цього разу слова знайшлися. Він почав говорити, затинаючись на кожній фразі, але поволі оповідь стала плавною, хоча й дещо монотонною. Стрілець відчув дивне збудження. Його розповідь тривала до пізньої ночі. Браун не перебивав. І крук теж.

V

Мула він купив у Прайстауні, і коли вони наблизились до Талла, тварина була ще бадьорою. Сонце сіло годину тому, але стрілець не спинався: спочатку дорогоовказом йому слугували відблиски вогнів міста в небі, а потім – надприродно чіткі звуки піаніно в дешевому барі, що награвало «Гей, Джуд». Шлях став ширшим, бо тепер розгалужувався на бічні дороги. Подекуди стояли ліхтарі, що давно не світили.

Ліси вже давно лишилися позаду: на зміну їм прийшла одноманітна рівнина прерії. Безмежні занедбані поля заросли тимофіївкою й низькорослими чагарниками – моторошно безлюдні маєтки охоронялися мовчазними затемненими палацами, де явно блукали демони; порожні халупи, які люди

покинули самі чи щось їх змусило, дивилися скося; зрідка траплялася хижка поселянина, яку в темряві виказував єдиний промінчик світла, а вдень – понурі члени родини із явними ознаками виродження, що мовчки копирсалися в полі. Основним урожаєм була кукурудза, але також тут росли боби, а ще – фітолака. Подеколи крізь обідрані вільхові жердини тину на нього тупо витріщалися худючі корови. Чотири рази проїжджали дилижанси: два назустріч, а два – у тому ж напрямку, куди йшов і він. Коли вони наздоганяли ззаду й проминали стрільця з його мулом, він бачив майже порожні салони, а назад, у напрямку лісу, що лежав на півночі, вже їхали карети з пасажирами. Часом повз нього торохкотів віз селянина, що, задравши ноги на щиток, намагався не дивитися на чоловіка з револьверами.

Місцевість була огидною. Відколи він вийшов із Прайстауна, двічі падав дощ, обидва рази скупий. Навіть тимофіївка мала жовтявий і гнітучий вигляд. Край, котрий проминаєш не спиняючись. Ніщо не свідчило про те, що тут проходив чоловік у чорному. Можливо, він сів у дилижанс.

Дорога повернула, і за поворотом стрілець спонукав мула спинитися й подивився вниз. Унизу, в округлій, схожій на миску, улоговині, наче фальшивий діамант у дешевій оправі, лежав Талл. Містечко освітлювалося, і найбільше скупчення вогнів було саме там, звідки лунала музика. На перший погляд, у місті було чотири вулиці, три з яких під прямим кутом вливалися в шлях, що слугував тут головною магістраллю міста. Мабуть, деś має бути харчівня. Стрілець сумнівався, але все могло бути. Він гукнув до мула.

Уздовж шляху час від часу траплялися будинки, зараз частіше, але більшість із них господарі давно покинули. Позаду лишився крихтний цвинтар: запліснявілі перекошені надгробні плити з дерева так заплело суцільним чортовим зіллям, що їх уже майже не було видно. Пройшовши вперед близько п'ятисот футів, стрілець помітив облуплений вказівник, на якому було написано «ТАЛЛ».

Фарба з нього облізла так, що напис був майже нерозбірливий. Далі стояв іще один дороговказ, але його стрілець і поготів не зміг прочитати.

Коли він ступив на територію містечка, ідіотський хор напівп'яних голосів виводив завершальну високу ноту в останніх словах довгої опери «Гей, Джуд» – «Наа-наа-наа-наа-на-на... гей, Джуд...» То був глухий звук, що нагадував виття вітру в дуплі трухлявого дерева. Лише прозаїчне глухе деренчання піаніно в дешевому барі врятувало стрільця від серйозного розмірковування над тим, чи, бува, чоловік у чорному не начаклував привидів, щоб населити ними покинуте містечко. Ця думка викликала в нього ледь помітну посмішку.

На вулицях були люди, але не багато. Окинувши його байдужим поглядом, дощатим тротуаром на протилежному боці вулиці пройшли три жінки, одягнені в широкі чорні брюки й однакові блузки з високими коміrcями. Їхні обличчя, здавалося, пливли в повітрі над майже прозорими тілами, наче бліді кулі з очима. Зі сходинок забитої дошками крамнички, де колись продавався дріб'язок, за стрільцем спостерігав похмурий старий у солом'яному капелюсі, що міцно тримався на його маківці. Худючий кравець відірвався од роботи з пізнім клієнтом, і обидва провели його поглядами. Щоб краще роздивитися, кравець підніс ліхтаря до вікна. Стрілець кивнув. Ані кравець, ані його клієнт не кивнули у відповідь. Він відчув, що їхні погляди прикуті до кобур, які щільно прилягали до його стегон вниз. Юнак років тринадцяти й дівчинка, що могла бути або його сестрою, або подружкою, переходячи вулицю за квартал звідти, майже непомітно призупинилися й рушили далі. Їхні кроки здіймали в повітрі маленькі клуби куряви, що зависали над землею. Тут, у містечку, світила більша частина вуличних ліхтарів, але вони були не електричними. Їхні слюдяні боки, вкриті шаром затверділого гасу, були мутними, деякі – розтрощеними.

Платна стайня мала такий вигляд, ніби вона ледь-ледь животіє, і, мабуть, виживала лише завдяки тракту, яким ходили диліжанси. Трое хлопчаків мовчки посхилялися над колом для гри в кульки, намальованим на землі поряд із роззявленою пащею стайні, і курили самокрутки з обгортки кукурудзяних кияхів. Від хлопців на землю падали довгі тіні. До криси капелюха одного з них була причеплена довгокрила скорпіонниця. В іншого підбите ліве око запливло й сліпма випирало з очниці.

Стрілець провів свого мула повз них і зазирнув усередину погано освітленої стайні. Там унизу світилася лампа. Підстрибувала й шугала туди-сюди тінь: то довготелесий старий у комбінезоні, крекчучи, сильними ривками піднімав розкидане сіно тимофіївки вилами на сінник.

– Агов! – гукнув стрілець.

Вила стали рухатися повільніше, і конюх роззирнувся навколо своїми жовтуватими очима.

– Сам ти агов!

– У мене мул.

– Добре тобі.

Стрілець кинув у напівморок важку, нерівномірно гуртовану золоту монету. Вона дзенькнула об старезні, посипані подрібненою соломкою дошки і зблиснула на підлозі.

Конюх ступив уперед, нахилився, підняв золотий і скося подивився на стрільця. Натрапивши поглядом на кобури, похмуро кивнув.

– Надовго хочеш поставити його в стійло?

– На ніч чи дві. Може, й на довше.

– У мене нема здачі з золотого.

– Здачу залиш собі.

– Гроші застрелених, – буркнув конюх.

– Що ти сказав?

– Нічого. – Конюх упіймав мула за вуздечку й повів його у стайню.

– І почисть його! – крикнув стрілець навздогін. – Сподіваюся, що так воно й буде, коли я повернуся. І без жартів.

Старий навіть голови не повернув. Стрілець вийшов надвір, до хлопців, що скупчилися біля кола для кульок і з виглядом презирливої зацікавленості спостерігали за розмовою.

– Довгих днів і приемних ночей, – приязно привітався стрілець.

Мовчання.

– Хлопці, ви місцеві?

Знову жодної відповіді, тільки хлопець зі скорпіонницею ледь помітно кивнув.

Один із парубків дістав з рота жажливо скрючену кукурудзяну самокрутку, ухопив зелену кульку, зроблену з каменя «котяче око», і швиргонув її в коло на землі. Кулька влучила в жабку і вибила її за межі кола. Хлопець підняв «котяче око» і приготувався до нового кидка.

- Тут де-небудь є харківня? - спитав стрілець.

Один із них, наймолодший, підвів очі. У кутику його рота цвіла величезна болячка від застуди, такого ж розміру, як і очі - сповнені невинності, яка в такій дірі довго не протримається. У погляді бриніло приховане захоплення, що переповнювало його, яке водночас зворушувало і лякало.

- У Шеба, може, подають біфштекси.

- Це та забігайлівка, де піаніно?

- Еге, - кивнув хлопець. Погляди його товаришів стали погрозливими й ворожими. Швидше за все, йому доведеться поплатитися за доброту і язикатість.

Стрілець торкнувся крис капелюха.

- Дуже вдячний. Приємно усвідомлювати, що бодай хтось у цьому місті настільки розумний, що вміє розмовляти.

Він пройшов повз них, ступив на дерев'яний тротуар і рушив униз вулицею до Шеба, а за спиною в нього пролунав виразний і сповнений презирства голос одного з парубків, дитячий дискант - не більше:

- Травоїдник! І давно ти трахаєшся зі своєю сестрою, Чарлі? Травоїдник! - А потім пролунав звук завданого удару й плач.

Перед салуном «У Шеба» нерівним полум'ям горіло три гасові лампи - по одній з кожного боку від входу, третя була прибита над перехнябленими, схожими на кажанчі крила дверима. Хор, що виводив «Гей, Джуд», мабуть, вичерпав свої можливості, і піаніно тренькало якусь іншу стару баладу. Звук голосів був таким тонким, наче нитки рвуться. На якусь мить стрілець затримався на порозі, зазираючи всередину. Підлога, посипана тирсою, плювальниці біля столів із хисткими ніжками. За шинквас правила товста дошка на козлах для розпилювання дров, за нею - липке від бруду дзеркало, в якому відбивався піаніст зі своїм неодмінним атрибутом: сутулою від сидіння на табуретці спиною. Передня панель піаніно була знята, тож було видно, як дерев'яні молоточки здіймалися вгору й падали вниз, коли на цій хитромудрій штуківині грали. За шинквасом стояла жінка з волоссям солом'яного кольору, у брудній блакитній сукні. Одна поворозка трималася на англійській булавці. У глибині залу виднілося чоловік шестеро відвідувачів: вони дудлили спиртне й знехотя грали у «Гляньте». Ще шестеро зібралися поблизу піаніно. Четверо чи п'ятеро - біля шинкваса. І старий зі скуйовдженим сивим волоссям, який валявся біля столика неподалік від дверей. Стрілець зайшов усередину.

Шойно він переступив поріг, як голови повернулися, мов на шарнірах, - усі виричалися на нього й револьвери. На якусь мить запала майже повна тиша, якби не забутий усіма піаніст, що продовжував бренькати. Тоді на обличчі жінки за шинквасом з'явилася гримаса, і все повернулося на круги своя.

- Гляньте, - сказав один із картярів у кутку і побив чирвову трійку виною четвіркою, виклавши всі свої карти.

Хазяїн трійки вилаявся, відштовхнув від себе свою ставку, і почалася нова партія.

Стрілець підійшов до жінки за баром.

- Ви подаєте м'ясо? - спитав він.

- Аякже. - Вона подивилася йому просто у вічі. Колись вона, мабуть, була гарненькою, та відтоді світ зрушив з місця. Тепер її щоки були брезклыми, а на лобі зміївся сірувато-синій шрам, який вона густо припудрила. Але пудра лише підкреслювала те, що за задумом мусила приховувати. - Чиста яловичина. Породиста худоба. Але воно дороге.

«Породиста худоба, хай мені грець, - подумав стрілець. - У вашій комірчині лежить м'ясо триоких чи шестиногих або ж і те, і те разом, от що я думаю, леді-сей».

- Мені три біфштекси й пиво, коли ваша ласка.

І знову ця ледь відчутна зміна настрою відвідувачів. Три біфштекси. Роти переповнилися слиною, а язики повільно злизали її, смакуючи. Цілих три біфштекси. Чи бачив коли-небудь хоч один із присутніх, щоб хтось з'їдав одразу три біфштекси?

- Це буде п'ять боксів. У тебе є п'ять боксів?

- Доларів?

Судячи з того, що вона кивнула, йшлося їй, напевно, про бакси. Хоча це був його здогад.

- Разом із пивом? - із легкою посмішкою спитав він. - Чи пиво окремо?

Вона не посміхнулася у відповідь.

- Пиво я врахую. Коли побачу, якого кольору твої гроші.

Стрілець поклав на шинквас золотий, і всі негайно прикипіли до нього поглядами.

За шинквасом, ліворуч від дзеркала, пашіла жаром вугільна плитка. Жінка зникла в кімнатці позаду неї й повернулася зі шматком м'яса на папері. Скупо відчикрижила три кусники й поклала їх на решітку. Аромат смаженини поширився миттєво, від нього паморочилося в головах. Із флегматичною відстороненістю стрілець стояв, підсвідомо фіксуючи, що піаніно раз за разом збивається з ритму, картярі вже грають не так швидко, а завсідники бару кидають косі погляди.

Чоловіка, що був уже на півдорозі до нього, стрілець побачив у дзеркалі. Він був майже лисий, а рука міцно стискала руків'я величезного мисливського ножа, що стримів з-за пояса, наче із піхов.

- Сядь на місце, - промовив стрілець. - Зроби собі послугу, чоловіче.

Той зупинився. Його верхня губа за інерцією піднялася, наче у пса, і на мить запала мовчанка. Тоді він повернувся до свого столу, і атмосфера знову стала такою, як раніше.

Пиво подали в надшербленому скляному келиху.

- У мене нема задачі з золотого, - грубо промовила жінка.

- Задачі не треба.

Вона сердито кивнула, наче її розлютив цей прояв заможності, хай навіть на її користь. Але золотий узяла, і за мить на поплямованій тарілці з'явилися біфштекси, червоні по краях.

- У вас є сіль?

У маленькій глиняній сільничці, яку вона дістала з-під шинкваса, сіль узялася грудками, тому стрільцеві довелося розминати їх пальцями.

- А хліб?

- Нема хліба.

Він знав, що вона бреше, але також знав причину і не став наполягати. Голомозий витріщався на нього синюшними очима, то стискаючи, то розтискаючи кулаки на скіпковій, подовбаній поверхні столу. Ніздрі поволі роздувалися й опадали, втягуючи аромат м'яса. Врешті-решт, за це не треба було платити.

Стрілець почав спокійно їсти, не смакуючи: просто краяв м'ясо на шматки і швидко вкидав його виделкою до рота, намагаючись не думати про те, як виглядала корова, з якої це м'ясо зрізали. Породиста худоба, сказала вона. Авжеж! А свині, мабуть, танцювали комалу в світлі місяця Мандрівного Торгівця.

Він уже майже доїв і збирався замовити ще пива та скрутити цигарку, коли на його плече лягла чиясь рука.

Зненацька він відчув, що в кімнаті знову стало тихо, а в атмосфері з'явилася напруженість. Повернувшись, він втупився в обличчя чоловіка, який спав біля дверей, коли зайшов до зали. То було жакливе обличчя. Запах чортового зілля породжував сморідні міазми, очиська були страхітливими – широко розплющені, люті очі людини, яка дивиться, але не бачить, погляд, завжди звернений усередину, в сірий притон розгнущаних, неконтрольованих марень, що беруть початок у смердючих болотах підсвідомості.

Жінка за шинквасом тихо застогнала.

Потріскані губи вивернулися, наче їх звела судома, піднялися, оголюючи вкриті зеленим нальотом, замшілі зуби, і стрілець подумав: «Він навіть не курить це зілля. Він його жує. Справді жує».

І наступна думка: «Це мертвий чоловік. Він, очевидно, помер рік тому».

І чергова думка: «Це зробив чоловік у чорному».

Вони пильно споглядали один одного, стрілець і чоловік, що переступив межу божевілья.

Він заговорив, і стрілець, ошелешений, не ймучи віри, почув, що до нього звертаються Високою Мовою Гілеада.

- Стрілець-сей, подаруй золотий. Лише один золотий. Для прикраси.

Висока Мова. Якусь мить його розум відмовлявся в це вірити. Роками – Боже! – століттями, тисячоліттями ніхто нею не розмовляв, Високої Мови вже не було, він останній, останній стрілець. Усі інші були...

У німому заціпенінні він поліз до нагрудної кишені й дістав золотий. Порепана, вкрита струпами рука з омертвілою шкірою вхопила його, ніжно затисла між пальцями й піднесла вгору, щоб краще роздивитися в маслянистому світлі газових ламп. Монета засяяла. Її барвисте сяйво було пишним і витонченим – золотистим, рудуватим, криваво-червоним.

– Ох-х-х... – Нерозбірливий звук, що мусив означати втіху. Старий невпевнено розвернувся й почав просуватися до свого столика, тримаючи монету на рівні очей, повертаючи її в різні боки й пускаючи нею зайчики.

Зала швидко спорожніла, салунні двері шалено хиталися туди й назад. Піаніст різко опустив кришку на піаніно (вона впала зі звуком «бам») і поспішив слідом за іншими, долаючи відстань до дверей довжелезними кроками персонажа комічної опери.

– Шебе! – заверещала йому навздогін жінка. У її голосі дивовижно поєднувалися страх і злість. – Шебе, повернися, а щоб тебе! – Невже стрілець уже десь чув це ім'я? Принаймні, так йому здалося, але часу розмірковувати над цим чи повертатися подумки в минуле не було.

Тим часом старий добрів до свого столика. Він крутонув монетку на подовбаній дерев'яній стільниці, очі живого мерця з бездумним захопленням спостерігали за її рухом. Ось він крутнув золотий удруге, потім втретє, і його повіки безсило впали. Четвертий раз – і голова опустилася на стільницю, перш ніж монета зупинилася.

– Маеш, – тихо й розлючено сказала жінка. – Ти розігнав мені всіх відвідувачів. Задоволений тепер?

– Вони повернуться, – відповів стрілець.

– Сьогодні – ні, це вже точно.

– Хто він такий? – Стрілець жестом показав на травояїтника.

– Пішов ти в сраку. Сей.

– Мені потрібно це знати, – терпляче мовив стрілець. – Він...

– Яюсь дивно він із тобою розмовляв, – сказала вона. – Норт ніколи в житті так не говорив.

– Я шукаю чоловіка. Мабуть, ви його знаєте.

Вона незмигтно дивилася на нього, потроху втихомирюючи свій гнів. На зміну йому прийшла задума, а потім очі спалахнули й звожилися (цей погляд стрілець уже бачив раніше). Перехняблена будівля поринула в свої думки. Десь далеко гучно гавкав собака. Стрілець чекав. Жінка зрозуміла, що він усе знає, і спалах потьмянів, перейшов у розпуку, німу потребу, в якій не було язика.

– Гадаю, мою ціну ти знаєш, – сказала вона. – У мене сверблячка, якій я раніше давала раду, а зараз не можу.

Він не зводив з неї очей. У темряві шраму не було видно. Її тіло було досить худорлявим, тому його форми досі не обвисли, навіть незважаючи на пустелю, шорсткий пісок і важку одноманітну роботу. Колись вона була гарненька, ба навіть вродлива. Хоча це не мало ніякого значення. Навіть якби в безплідній пітьмі її лона відклали личинки могильні черви. Так написано на роду. Десь чиясь рука занесла все це в книгу ка.

Вона затулила обличчя руками, і виявилось, що резерви її душі ще не вичерпалися і їх достатньо для того, щоби розплакатися.

- Не дивися на мене! Не треба на мене так погано дивитися.

- Вибач, - сказав стрілець. - Я не мав на увазі нічого поганого.

- Ніхто з вас ніколи не має! - викрикнула вона йому в обличчя.

- Замкни шинок і згаси світло.

Вона досі схлипувала, затулившись руками. Його тішило, що вона тримає руки біля обличчя. Не через шрам, а тому, що так вона знову виглядала як молода (хай навіть не цнотлива) дівчина. Англійська булавка, якою була пришпилена поворозка її сукні, блищала у ележному світлі.

- Він може щось украсти? Якщо так, то я його викину за двері.

- Ні, - прошепотіла вона. - Норт не злодій.

- Тоді згаси світло.

Руки від обличчя вона прибрала тільки тоді, коли опинилася у стрільця за спиною й одну по одній гасила лампи, повертаючи гніт і задуваючи полум'я. Потім взяла його руку в темряві, і він відчув її тепло. Вона повела його нагору. Там не було світла, і можна було не ховаючись кохатися.

## VI

Скрутивши у пів'їм'ї цигарки, він запалив їх і простягнув одну з них їй. Кімната напахтилася її парфумами - зворушливим ароматом свіжого бузку. Але дух пустелі домінував. Він зрозумів, що боїться пустелі, яка стелеться попереду.

- Його ім'я Норт, - сказала вона. Різкі нотки з голосу не зникли. - Просто Норт. Він помер.

Стрілець чекав.

- Його торкнулася рука Бога.

- Я ніколи Його не бачив, - відказав стрілець.

- Він був тут з незапам'ятних часів - ну, Норт, а не Бог. - Вона нервово розсміялася в темряві. - Якийсь час вивозив лайно. Потім почав пити. Нюхати траву. Потім курити її. Діти ходили за ним зграйками і цькували його псами. Він носив старі зелені штани, від них дуже тхнуло. Розумієш?

- Так.

- Він почав жувати її. Наприкінці вже просто сидів там і нічого не їв. Може, йому ввижалося, що він король. Діти - його блазні, а собаки - принци.

- Так.

– Він помер просто перед дверима цього шинку, – розповідала далі вона. – Пришкандибав, цокаючи підборами по дошках тротуару, – його чоботи не зношувалися, то були солдатські чоботи, він знайшов їх на старій залізничній станції, – а за ним вервечкою тяглися діти й собаки. У нього був такий вигляд, наче кілька старих дротяних вішалок для одягу переплелися між собою. У його очах горів пекельний вогонь, а він тільки шкірив зуби... діти вирізають такі усмішки на гострокореннях і гарбузах напередодні свята Жнив. Від нього тхнуло брудом, гноем і травою. Патьоки слини стікали з кутиків рота, як зелена кров. По-моєму, він хотів зайти й послухати, як Шеб грає на піаніно. І просто на порозі став і задрав голову. Я його бачила, і чомусь мені здалося, що він чує звуки коліс дилижанса, хоча за розкладом його не мало бути. А тоді його знудило, і блювота була чорна, змішана з кров'ю, цілою калюжею крові. Блювота лилася крізь той вищир, як вода з каналізації – в решітку. Сморід стояв такий, що очамріти можна. Він підняв руки і просто перекинувся. От і все. Здох у власному блювотинні, шкірячи зуби.

– Нічогенька історія.

– О, так, спасибі, сей. Це місце таке класне.

Вона тремтіла. Надворі, не перестаючи, завивав буревій, і бахкання дверей на вітрі долинало десь здалеку, наче звук, почутий крізь сон. У стінах шкряботіли миші. Стрілець тут же подумав, що це, мабуть, єдиний заклад у містечку, достатньо заможний, аби прогодувати мишей. Він поклав руку на живіт жінці, і вона сіпнулася від несподіванки, але потім розслабилася.

– Чоловік у чорному, – нагадав він.

– Тобі неодмінно треба взяти своє, га? Не міг просто трахнути мене і заснути.

– Я мушу взяти своє.

– Гаразд. Я тобі розповім. – Ухопивши його руку обома долонями, вона почала свою оповідь.

## VII

Він з'явився надвечір того дня, коли помер Норт. Вітер розійшовся не на жарт: змітав верхній шар ґрунту, люто жбурлявся шматками гравію і вирваними з коренем стеблами кукурудзи. Джубал Кенерлі замкнув стайню, інші нечисленні крамарі наглухо зачинили віконниці й закріпили їх дошками. Небо було кольору жовтавого давнього сиру, і хмари по ньому летіли так швидко, наче стрімголов тікали від чогось жаского, що побачили в просторах пустелі, які проминули зовсім недавно.

Переслідуваний стрільцем приїхав на тряскій кінній таратайці. Брезент, натягнутий над підстилкою, брижився на вітрі. На обличчі чоловіка застигла широченна, наче привітальна, усмішка. Люди стежили за тим, як він наближається, і старий Кенерлі, що лежав біля вікна з пляшкою в одній руці й м'якою гарячою плоттю груді своєї середульшої дочки – в другій, вирішив, що не відчинятиме, якщо раптом цей чолов'яга постукає у двері.

Але чоловік у чорному, не спиняючи гнідого, впряженого в таратайку, проїхав далі. Крутячись, колеса здіймали пінну куряву, яку з готовністю підхоплював вітер. Можливо, він був священиком чи монахом. Вбрання його

складалося із запорошеної чорної сутани з широким каптуром на голові, який приховував риси обличчя, але ніяк не міг замаскувати тієї жакливої задоволеної усмішки. Поли сутани здіймалися й тріпотіли. З-під одягу виглядали масивні чоботи з пряжками і квадратними носачами.

Зупинившись перед салуном Шеба, він припнув коня, і той слухняно опустив голову й почав форкати в землю. Обійшовши шарабан, чоловік відв'язав один край брезентового полотна, дістав обшарпану сидельну сумку, перекинув її через плече і ввійшов у двері салуна.

Еліс він зацікавив одразу, а от інші його появи не помітили. Постійні відвідувачі на той час уже були п'яні, як чіп. Шеб грав регтайм до методистських гімнів, а посивілі гультяї, яких негода й бажання якнайшвидше пом'янути Норта загнали до шинку раніше, ніж зазвичай, уже наспівалися до хрипу в горлі. П'яний у дим Шеб, якого дурманила й водночас заводила згадка про те, що сам він і досі живий, бив по клавішах із гарячковим поспіхом: його пальці злітали й опускалися у блискавичному темпі, ніби човники ткацького верстата.

Голоси зливалися в хор, який вищав і лементував на різні лади, але був не в змозі перемогти вітер, хіба що кинути йому виклик. У кутку Захарій, закинувши спідницю Емі Фелдон їй на голову, виводив у неї на колінах магичні формули Жнив. Кілька інших жінок переходили з рук у руки. Усі вони, здавалося, перебували у гарячковому стані збудження, однак тьмяне світло бурі, що просочувалося крізь двері, схожі на кажанячі крила, наче знущалося з них.

Норта поклали на двох столах, зіставлених разом, посеред залу. Його солдатські чоботи стирчали в різні боки у формі містичної літери V. Щелепа відвисла, рот розкрився у в'ялій усмішці, хоча очі йому хтось закрив і поклав на них металеві кружальця. У складених на грудях руках стримів жмутик чортового зілля. Мрець нестерпно смердів.

Чоловік у чорному відкинув каптура і підійшов до шинкваса. Еліс спостерігала за ним із двоїстим відчуттям – тривогою та знайомим хтивим потягом, що зачаївся в ній, чекаючи нагоди. Жодних ознак приналежності до духовного сану не було, хоча саме по собі це ще нічого не означало.

– Віскі, – промовив він м'яким і приємним голосом. – Хорошого віскі, крихітко.

Вона полізла під прилавок і дістала пляшку «Стар». Під виглядом найкращого вона могла втелюшити йому місцевого самогону, але не зробила цього. Поки Еллі наливала віскі у склянку, чоловік у чорному невідривно спостерігав за нею своїми величезними сяючими очима. Але визначити їхній колір вона не могла, бо п'ятьма згустилася надто сильно. Її потяг подужчав. Крики й верески позаду не стихали ні на секунду. Шеб, цей нікчемний кастрат, грав пісню про солдат-християн, і хтось переконав тітоньку Мілл заспівати. Її неоковирний, спотворений голос пробивався крізь гамір, наче тупа сокира – крізь мозок теляти.

– Агов, Еллі!

Вона пішла прийняти замовлення, ображена на незнайомця через його мовчання. А ще її дратували його безбарвні очі та власне лоно, що ніяк не втихомирювалося. Її лякали ці примхи, бо ж вони були вибагливими й безконтрольними. А ще могли сигналізувати про прихід старості – стану, який у Таллі тривав недовго й був таким же безрадісним, що й захід сонця взимку.

Вона цідила пиво, поки бочка не спорожніла, а потім відкупорила іншу. У такій справі до Шеба краще не звертатися. Він би прибіг охоче, як шолудивий пес (яким він і був), і закінчилося б усе тим, що він або відрубав собі пальці, або розляпав пиво скрізь. Погляд незнайомця увесь цей час був прикутий до неї – вона це відчувала.

– Немов бджіл у вулику, – сказав він, коли вона повернулася до бару. Свої склянки він не торкався, а просто перекочував між долонями, щоби нагріти.

– Поминки, – відповіла Еліс.

– Я помітив покійного.

– Це ханиги. – На неї зненацька накотила хвиля ненависті. – Усі вони алкаші.

– Це їх заводить. Він мертвий. Вони – ні.

– За життя він був для них блазнем, посміховиськом. Несправедливо, що вони й зараз із нього кепкують. Це... – Вона замовкла, не в силах висловити, що це було і як це було непристойно.

– Травоїдник?

– Так! А що йому ще залишалося?

Її тон був звинувачувальним, але чоловік не опустив очей, і Еліс відчула, як кров шугонула їй в обличчя.

– Вибачте. Ви священник? Мабуть, вам це гидко чути.

– Я не священник, і мені не гидко. – Він одним ковтком, навіть не скривившись, перекинув склянку з віскі. – Ще одну порцію, будь ласка. Ще одну з любов'ю, як кажуть у сусідньому світі.

Вона гадки не мала, що б це могло означати, а спитати боялася.

– Спочатку я маю побачити колір вашої монети. Вибачайте.

– Не варто вибачатися.

Він поклав на прилавок грубо оброблену срібну монету, товщу з одного боку, тоншу – з другого, і Еліс повторила ті ж самі слова, що й пізніше стрільцеві:

– У мене нема здачі.

Він похитав головою, відмовляючись, і з відсутнім виглядом спостерігав, як вона наливає вдруге.

– Ви у нас проїздом? – спитала вона.

Він довго не відповідав, і вона збиралася повторити питання, але він нетерпляче хитнув головою.

– Давайте без банальностей. Тут смерть.

Ображена й здивована, вона сахнулася, і першою думкою було те, що він збрехав їй про свій духовний сан, аби перевірити.

- Ти була до нього небайдужа, - категорично заявив він. - Хіба ні?

- До кого? До Норта? - Вона розсміялася, вдаючи роздратування, аби приховати своє спантеличення. - Гадаю, вам ліпше...

- У тебе добре серце, але ти трохи налякана, - провадив він далі, - а Норт підсів на зілля, зазираючи в пекло з чорного ходу. А тепер онде він, і навіть ті двері перед його носом із грюкотом зачинилися, і ти гадаєш, що їх відчинять тільки тоді, коли для тебе настане час увійти, правда ж?

- Ви що, п'яний?

- Мисту Нортон, він муертвий, - проспівав чоловік у чорному із сарказмом, трохи перекручуючи слова. - Мертвий, як і всі. Мертвий, як ти чи будь-хто інший.

- Забирайтесь звідси. - Вона відчула, як у ній народжується хвиля боязкої відрази, але внизу живота їй досі розливалось тепло від бажання.

- Все гаразд, - тихо мовив він. - Все добре. Зачекай. Просто зачекай.

Очі були сині. У голові їй одразу провітло, наче після зілля.

- Мертвий, як будь-хто, - повторив він. - Розумієш?

Вона тупо кивнула, і він розсміявся у голос - той сміх був приємним, сильним, чистим, від такого паморочиться в головах. Він різко розвернувся і став до них обличчям, зненацька опинившись у центрі уваги. Тітонька Мілл запнулася й замовкла, залишивши надтріснуту високу ноту стікати кров'ю в повітрі. Шеб збився з ритму й перестав грати. Усі вони з тривогою дивилися на незнайомця. Надворі вітер жбурляв жмені піску об стіни будівлі.

Мовчання тягнулося нескінченно. Їй перехопило дух. Еліс опустила очі й побачила, що міцно притискає обидві долоні до низу живота під шинквасом. Усі люди дивилися на чоловіка в чорному, а він - на них. А потім він знову зайшовся сміхом, сильним, грудним, невідпорним. Але бажання розсміятися слідом за ним ні в кого не виникло.

- Я покажу вам диво! - закричав він до них, але вони тільки мовчки спостерігали, як слухняні діти, яких узяли подивитися на фокусника, та запізно: вони вирости і не вірять у його магію.

Чоловік у чорному стрибнув уперед, та так стрімко, що тітонька Мілл відсахнулася. Він люто вишкірив зуби і лягнув її по великому череву. Вона мимоволі коротко гикнула, і чоловік у чорному відкинув голову.

- Так краще, правда ж?

Тітонька Мілл знову гикнула, раптом розридалася і, не розбираючи дороги, стрімголов кинулася геть, надвір. Інші мовчки спостерігали, як вона тікає. Починалася буря. Тіні, наздоганяючи одна одну, здіймалися й опадали на тлі білої кругової панорами небесного склепіння. Чоловік біля піаніно, забувши, що тримає в руці пиво, зарюмсав.

Чоловік у чорному став над Нортон, усміхаючись до нього. Знадвору долинало пронизливе завивання й гудіння вітру. Щось велике вдарилося об стіну будинку так сильно, аж затрясся весь шинок, і рикошетом відскочило геть. Один із чоловіків, що ниділи в барі, зірвався з місця й великими протескними кроками почухрав шукати собі тихішої місцини. У небі гуркотів грім, наче в якогось божества стався напад кашлю.

– Гаразд! – вишкірився чоловік у чорному. – Почнемо!

Ретельно прицілюючись, він почав плювати Нортіві в обличчя. Слина блищала на лобі покійного й перлинами скочувалася вниз із кінчика гачкуватого носа.

Руки Еліс під шинквасом запрацювали швидше.

Шеб, як селяк, голосно розреготався, сміх зігнув його навпіл. А потім він почав кашляти, випльовуючи слиз, величезні липкі шматки слизу. Чоловік у чорному схвально засміявся й гепнув його кулаком по спині. Шеб усміхнувся, зблиснувши золотим зубом.

Дехто з присутніх утік. Інші ж нещільним кільцем оточили Норта. Його обличчя і складчасті зморшки на шиї та верхній частині грудей блищали від рідини, такої цінної у цій посушливій країні. І раптом, наче за командою, дощ зі слини перестав падати. Чулося тільки нерівне, важке дихання.

Зненацька чоловік у чорному стрімко кинувся через тіло покійного вперед, описавши ідеальну дугу. Гарну, як сплеск води. Він приземлився на руки, зробив переверт, став на ноги (крива усмішка ні на мить не сходила з його обличчя) і знову перескочив через труп. Один із глядачів у нестямі почав плескати в долоні й раптом відсахнувся, його очі затуманилися від невимовного переляку. Затуливши рота рукою, він рушив до дверей.

Коли чоловік у чорному виконав свій акробатичний трюк утретє, Норт поворухнувся.

Натовпом глядачів пройшла хвиля приглушеного бурмотіння, а потім знову запанувала тиша. Чоловік у чорному задер голову й завив. Він усотував у легені повітря, груди здіймалися й опускалися в швидкому частому ритмі. Переверти набирали темп: він переливався через Нортіві тіло, наче вода з однієї посудини до іншої і знову назад. У залі стояла мертва тиша: тільки неймовірно скрипучий шум його дихання і шквал буревію за стінами, що невпинно наростав.

Нарешті настала мить, коли Норт зробив глибокий сухий вдих. Його руки почали рухатися, пальці безцільно барабанили по поверхні столу. Шеб заверещав і втік. Слідом за ним знялася і якась жінка – тільки накидка замайоріла за спиною.

Чоловік у чорному зробив переверт, другий, третій. Зараз тіло на столі вібрувало: тремтіло, стукало, звивалося в конвульсіях, наче велика, але в сутності своїй позбавлена життя лялька, всередині якої сховано гігантських розмірів годинниковий механізм. Задушливими хвилями накочував сморід гниття, екскрементів, розкладу. Врешті настала мить, коли Нортіві очі розплющилися.

Еллі відчула, як заанімілі ноги самі швидко-швидко несуть її назад. Вдарилася об дзеркало, воно захиталося, і її охопила сліпа паніка. Наступної миті вона зірвалася з місця й майнула стрілою геть.

– Ось твоє диво! – тяжко дихаючи, крикнув чоловік у чорному їй навздогін.  
– Ти його одержала. Тепер можеш спати спокійно. Навіть це не є невідворотним. Хоча це... так... чорт забирай... смішно! – І він знову розреготався.

Еллі що було духу стрімко піднімалася сходами нагору, і сміх долинав до неї дедалі слабше й слабше, але вона бігла, не зупиняючись ні на мить, аж

поки не зачинила за собою на засув двері, що вели до трьох кімнат над баром.

Присівши навпочіпки під дверима й розхитуючись вперед-назад, вона почала хихотіти. Звук ставав усе вищим і вищим, поки не переріс у істеричне голосіння, що злилося з завиванням вітру. У її вухах усе ще лунав звук, що супроводжував Нортове повернення до життя, – з таким звуком кулаки всліпу молотять по кришці труни. Які думки, міркувала вона, могли ще залишитися в його воскреслій голові? Що він бачив, поки був мертвий? Що він пам'ятає? Чи розповість? Невже там, унизу, чигають таємниці могили? І найжахливішим, на її думку, було те, що якась частина її ества хотіла мати відповідь на всі ці питання.

Унизу Норт байдуже вийшов у бурхливу негоду, аби нарвати зілля. Чоловік у чорному, єдиний господар бару в цю мить, мабуть, дивився, як він іде, і, певно, все ще криво всміхався.

Коли ввечері вона змусила себе спуститися вниз, тримаючи ліхтаря в одній руці й важезне поліно – у другій, чоловіка в чорному вже не було. Як і його шарабана. Але Норт був у залі: сидів за столиком поблизу дверей так, наче ніколи не помирав. Від нього й досі тхнуло зіллям, але не так сильно, як вона очікувала.

Він подивився на неї знизу вгору й розгублено посміхнувся.

– Привіт, Еллі.

– Привіт, Норте. – Вона поклала поліно на підлогу й почала запалювати лампи, побоюючись повертатися до нього спиною.

– Мене торкнулася рука Бога, – сказав він після паузи. – Я більше не помру. Він так сказав. Пообіцяв мені.

– Я страшенно за тебе тішуся. – Скіпка випала з тремтячих пальців, і Еллі підняла її.

– Хотів би я кинути жувати зілля, – сказав він. – Воно мені вже не подобається. Не годиться людині, якої торкнулася рука Бога, жувати зілля.

– Тоді чому ти не покінчиш із цим?

Роздратування спонукало її знову сприймати його як людину, а не потойбічне диво. Перед нею сидів досить сумний на вигляд напівобдовбаний тип, присоромлений і зневажений. Такого вона вже не боялася.

– У мене ломка, – зізнався він. – І я хочу цього. Я не можу покинути. Еллі, ти завжди була до мене добра... – Він почав рюмсати. – Я навіть перестати всцикатися не можу. Що я таке? Що я?

Вона підійшла до столу й застигла в нерішучості.

– Він же міг зробити так, аби я не хотів, – сказав Норт крізь сльози. – Він міг таке зробити, якщо вже зробив мене живим. Я не скажуся... я не хочу скажитися... – Він із зацькованим виглядом озирнувся навколо й прошепотів: – Він уразить мене блискавкою на смерть, якщо я жалітимуся.

– Певно, це жарт. Почуття гумору в нього точно є.

Норт витягнув із-за пазухи свого капшука й дістав звідти пригорщу зілля. Еллі бездумно вдарила його по руці, вибивши траву, і тут же, злякавшись, відсмикнула руку.

– Я нічого не можу вдіяти, Еллі, – сказав він і скрюченими пальцями поліз до капшука.

Вона могла спинити його, але не стала цього робити, натомість повернулася до запалювання ламп, відчуваючись втомленою, хоча вечір ще ледве почався. Але того вечора так ніхто й не прийшов, окрім старого Кенерлі, який усе пропустив. Та він не надто здивувався, уздрівши Норта: напевно, йому вже хтось розповів, що сталося. Кенерлі замовив собі пива, спитав, де Шеб, і облапав її.

Пізніше до неї підійшов Норт і дрижачою, без-права-на-життя рукою простягнув якийсь складений папірець.

– Ледь не забув, – сказав він. – Він залишив тобі оце. Якби я забув, він би повернувся й прикінчив мене, це точно.

Папір був дорогий: предмет розкошів, із яким і поводитися слід відповідно, – але тримати в руках цей аркуш їй не подобалося. Мимоволі виникало враження, що він важкий і брудний. Напис на ньому (лише одне слово) промовляв:

Еллі

– Звідки йому відоме мое ім'я? – спитала вона Норта, але той тільки головою похитав.

Розгорнувши, вона прочитала:

Ти хочеш знати, що таке Смерть. Я залишив йому слово. Це слово – ДЕВ'ЯТНАДЦЯТЬ. Вимовиш це слово – і його пам'ять відкриється. Він розповість тобі, що лежить там, у потойбіччі. Розкаже, що бачив.

Це слово – ДЕВ'ЯТНАДЦЯТЬ.

Дізнавшись про все, ти збожеволієш.

Але рано чи пізно ти все-таки спитаєш.

Ти нічого не зможеш із цим вдіяти.

Гарного тобі дня!

Волтер О'Дим

Р. С. Це слово – ДЕВ'ЯТНАДЦЯТЬ.

Ти спробуєш його забути, але рано чи пізно воно вилетить із твого рота, як блювотиння.

ДЕВ'ЯТНАДЦЯТЬ.

Так – о Господи, – вона знала, що зробить це. Це слово вже бриніло в неї на губах. Дев'ятнадцять, – скаже вона, – слухай, Норте: дев'ятнадцять. І перед нею розкриються всі таємниці Смерті та потойбіччя.

Рано чи пізно ти спитаєш.

Наступного дня все йшло майже своїм звичаєм, от тільки діти більше не бігали за Нормом. Але через день цькування відновилося. Життя повторно ввійшло в свою приймну колію. Діти разом позбирали вирвані з корінням стебла кукурудзи й за тиждень після воскресіння Норта спалили їх посеред вулиці. Миттєво спалахнув яскравий вогонь, і майже всі завсідники бару, мов метелики, висипали чи виповзли надвір подивитися, як він горить. Вони справляли враження первісних людей. Їхні обличчя наче ширяли між полум'ям і холодним сліпучо-білим сяйвом небес. Дивлячись на них, Еллі раптом відчула, як її душу пройняв гострий біль відчаю через безвихідь ситуації, у якій опинився цей світ. Розлад і розбрат. У центрі більше не залишилося клею. Щось десь руйнується, і коли воно впаде, то настане кінець усьому. А вона ніколи не бачила океану, та вже й не побачить.

– Якби ж то я мала хоробрість, – пробурмотіла вона. – Якби в мене була мужність, рішучість...

На звук її голосу Норт підвів голову й тупо посміхнувся їй – прямісінько з пекла. Справді, мужності в неї не було. Тільки шинок та шрам. І слово. Воно борсалось за її міцно стуленими вустами, шукало виходу. А що як вона покличе його до себе і, знемагаючи від смороду, підсунеться поближче? А що як вона прошепоче це слово у восковий отвір, який він називає вухом? Вираз його очей зміниться. Вони стануть його очима – очима чоловіка в сутані. А потім Норт розповість, що бачив у Країні Смерті, яка лежить далеко від землі й хробаків.

Я ніколи не скажу йому цього слова.

Але чоловік, який оживив Норта й лишив їй записку – залишив слово, наче заряджений пістолет, котрий вона колись піднесе до скроні, – був краще обізнаний.

Дев'ятнадцять – ключ до таємниці.

Дев'ятнадцять – це сама таємниця.

Вона спіймала себе на тому, що виводить 19 у розлитій на шинквасі калюжці, але, помітивши, що Норт дивиться на неї, миттю відправила її рукою в небуття.

Багаття швидко догоріло, і клієнти повернулися в зал. Вона почала накачуватися віскі «Стар» і опівночі вже була п'яна в дим.

## VIII

Закінчивши розповідь і не помітивши негайної реакції стрільця на свої слова, вона спершу подумала, що історія навіяла на нього сон. Але шойно вона сама задрімала, він раптом спитав:

– Це все?

– Так. Це все. Вже дуже пізно.

- Гм. - Він уже скручував другу цигарку.

- Не кидай тютюну мені в ліжко, - дещо різкіше, ніж хотілося б, сказала вона.

- Гаразд.

Знову запанувала тиша. Тільки кінчик його цигарки блимав і згасав.

- Вранці ти поїдеш, - в'яло промовила Еллі.

- Я мушу. Здається, він улаштував мені тут пастку. Так само як і тобі.

- Ти справді думаєш, що це число...

- Якщо хочеш і далі залишатися при своєму розумі, то у тебе ніколи не виникне бажання сказати це слово Нортіві, - відповів стрілець. - Викинь його з голови. Якщо зможеш, привчи себе до думки, що після вісімнадцяти йде двадцять. Що тридцять вісім поділити на два буде сімнадцять. У чоловіка, що підписався Волтером О'Димом, багато іпостасей, але він точно не брехун.

- Але ж...

- Якщо відчуєш сильну потребу вимовити його, приходь сюди, сховайся під ковдри і говори, говори, говори його - викрикуй його, якщо треба, - поки вона не минеться.

- Врешті-решт настане час, коли не минеться.

Стрілець не відповів, бо знав, що це правда. Пастку задумано з моторошною досконалістю. Якщо хтось сказав тобі, що ти потрапиш до пекла, якщо уявлятимеш свою матір голою (коли стрілець був дуже молодим, йому таке сказали), то врешті-решт так і станеться. А чому? Та тому що ти не хотів уявляти матір голою. Тому що ти не хотів потрапляти до пекла. Бо якщо є ніж і рука, яка його триматиме, то розум зрештою зруйнує сам себе. І не тому, що хотів, а тому, що не хотів.

Раніше чи пізніше Еллі покличе Норта і скаже йому слово.

- Не йди, - сказала вона.

- Побачимо.

Він повернувся до неї спиною, але вона заспокоїлася. Він залишиться, принаймні на деякий час. Еллі задрімала.

Перш ніж остаточно провалитися в сон, вона подумала про те, як Норт звертався до нього - тією дивною мовою. Тоді вона вперше за весь час знайомства побачила, що її загадковий новий коханець проявив емоції. Навіть кохаючись, він мовчав, і лише наприкінці його дихання ставало частішим, а потім на мить чи дві зупинялося. Він наче вийшов із казки чи міфу: фантастична, небезпечна істота. Цікаво, він може виконувати бажання? Чомусь вона в цьому не сумнівалася, як і в тому, що її бажання точно справдиться. Він трохи затримається тут. Такого бажання цілком досить для такої нещасливої сучки зі шрами, як вона. Завтра буде достатньо часу, аби подумати про якесь друге чи навіть третє. І на цій думці її зморив сон.

## IX

Вранці вона приготувала йому вівсяну кашу, яку він з'їв без зайвих слів. Просто вкидав їжу до рота, не думаючи про Еліс, ледве помічаючи її. Він знав, що мусить іти. З кожною зайвою хвилиною перебування тут чоловік у чорному віддалявся все більше. Напевно, зараз він уже перейшов сланці й бескиди та заглибився в пустелю. Його шлях неухильно пролягав на південний схід, і стрілець знав причину.

- У тебе є карта? - спитав він, підвівши очі.

- Міста? - розсміялася вона. - Воно таке мале, що карта не потрібна.

- Ні. Території, що лежить на південному сході.

Її посмішка враз зів'яла.

- Пустеля. Там лише пустеля. Я думала, ти трохи затримаєшся.

- Що на іншому боці пустелі?

- Звідки мені знати? Її ніхто не переходив. Навіть не намагався перейти, принаймні відколи я тут. - Вона витерла руки об фартух, взяла рукавиці й вилила нагріту воду з цебра в балію, від якої одразу пішли бризки й пара. - Туди плывуть усі хмари. Їх наче засмоктує...

Він підвівся.

- Куди ти? - У власному голосі їй почувся невідчепний страх, і їй це дуже не сподобалося.

- На стайню. Коли щось кому й відомо, то це конюхові. - Він поклав руки їй на плечі. Руки були важкі, але теплі. - І домовитися про мула. Раз я збираюся побути тут, хтось мусить за ним доглядати. До того часу, поки я не вирушу далі.

Але поки що ні. Вона звела на нього очі.

- Обережніше з тим Кенерлі. Як він чого не знає, то просто вигадує.

- Спасибі тобі, Еллі.

Коли він пішов, вона повернулася до балії, відчуваючи, що з очей струменить гарячий потік сліз. Сліз вдячності. Скільки часу минуло відтоді, як хтось їй востаннє подякував? Хтось, до кого їй не байдуже?

## X

Кенерлі - беззубий і вкрай неприємний старий розпусник, що поховав двох дружин, - мав безліч дочок, які вже в печінках йому сиділи. Дві недорозвинені дівчинки потай спостерігали за стрільцем із запилуженого затінку стайні. У землі, пускаючи слину, радісно копирсалось дитинча. Доросла дівчина, білява, брудна й розпутна, з цікавістю вивчала його, набираючи воду зі старої колонки, що жалібно стогнала поблизу будівлі.

Впіймавши на собі погляд стрільця, вона стиснула свої соски пальцями, підморгнула йому й знову заходилася качати воду.

Конях перестрів його на півдорозі між дверима, що вели в його дім, і вулицю. У його манері поведінки відчувалося балансування між сповненою ненависті ворожістю й боягузливим плазуванням.

– Скажу вам, він доглянутий, можете не переживати, – повідомив Кенерлі. Не встиг стрілець і слова мовити у відповідь, як він повернувся й замахав на дочку кулаками, – не чоловік, а доведений до відчаю кістлявий задерикуватий півень: – Ану марш звідси, Субі! Іди в хату! Ти у мене отримаєш на горіхи!

Понурившись, Субі потягла відро до халупи, яка тулилася до стайні.

– Ти маєш на увазі мого мула? – запитав стрілець.

– Так, сей. Сто років уже не бачив мула, особливо такого породистого, як ваш. Два ока, чотири ноги... – Його обличчя тривожно скривилося, набувши виразу, що міг означати як нестерпний біль, так і натяк на буцімто сказаний жарт. Стрілець припустив, що має справу з останнім, хоча сам майже не був наділений почуттям гумору.

– Були часи, коли їх розвелось хоч греблю гати, – продовжував Кенерлі, – але відтоді світ змінився. Я не бачив нічого, крім хіба кількох потвор-биків, тяглових коней і... Субі, на Бога, я тебе відшмагаю!

– Я не кусаюся, – приязно сказав стрілець.

Кенерлі улесливо зігнувся і скривив губи в подобі усмішки. Стрілець побачив очі вбивці і бажання вбити. І хоча він цього не боявся, та все ж відзначив про себе – так людина робить закладку в книжці у тому місці, до якого можна буде пізніше повернутися по цінні вказівки.

– Ви тут ні до чого. О боги, ні, це не через вас. – Він мимоволі всміхнувся. – Вона пришелепкувата від природи. У ній засів нечистий. Вона дика. – Його погляд став похмурым. – Настають Останні Часи, містере. Ви ж знаєте, що каже Біблія. Діти не слухатимуться батьків, і чума уразить багатьох. Варто тільки послухати, що говорить священиця, і знатимете це.

Кінець ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию ([https://www.litres.ru/pages/biblio\\_book/?art=7615685&lfm=362673004](https://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=7615685&lfm=362673004)) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

notes

## Примітки

1

«Кентерберійські оповідання» – незакінчена збірка прозових і віршованих оповідок, написаних Джефрі Чосером у XIV столітті. (Тут і далі прим. пер., якщо не зазначено інше.)

2

«Таємниця Едвіна Друда» – детективний роман Чарльза Діккенса, який письменник не встиг закінчити, бо його спіткала смерть.

3

Детально пророблений опис чинника дурні див. у книжці «Як писати книги» (On Writing), опублікованій видавництвом «Скрайбнерс» 2000 року. (Прим. авт.)

4

Пов'язані долею. (Прим. авт.)

5

Гадаю, тут можна навести один дуже красномовний приклад. У попередньому виданні «Стрільця» Фарсон – назва містечка. У подальших томах це слово чомусь стало прізвиськом людини: повстанця Джона Фарсона, який спланував падіння Гілеада, міста-держави, де Роланд провів дитинство. (Прим. авт.)

6

Пожитки.

